

**UDHËZUES PËR
NDËRMARRJEN E
FUSHATAVE PËR
MBROJTJEN E
MJEDISIT**

**ÇËSHTJA
VJOSA**

PRILL 2020

This publication is financially supported by MAVA!

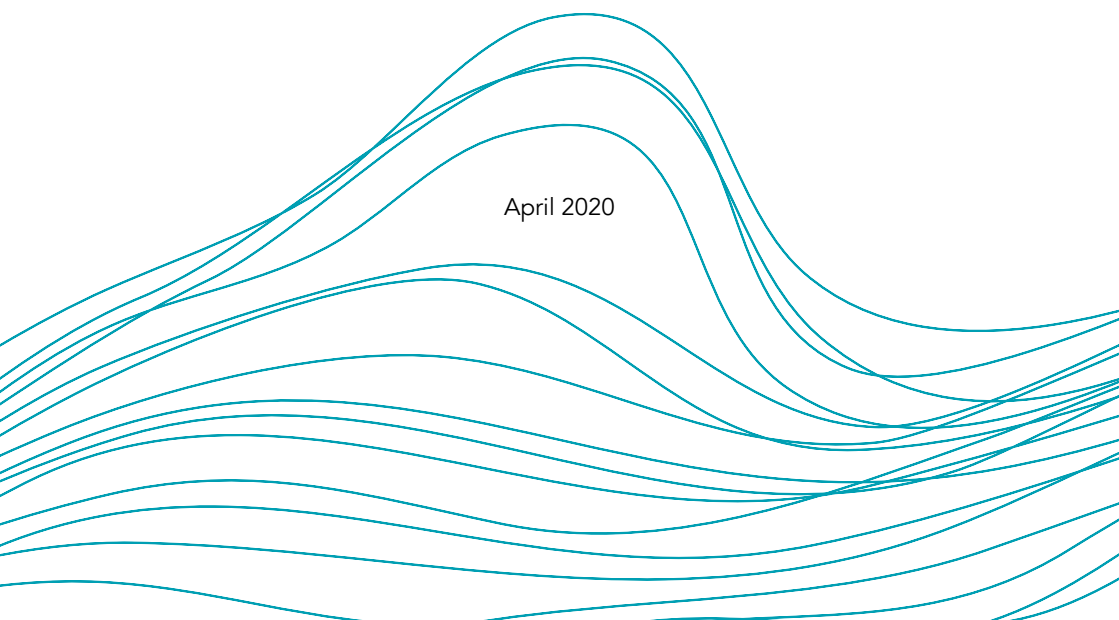
UDHËZUES PËR NDËRMARRJEN E FUSHATAVE PËR MBROJTJEN E MJEDISIT

ÇËSHTJA VJOSA

Përgatitur nga: Ola Mitre

Me kontributin e vençantë të ekipit të EcoAlbania

April 2020

ST
RE
NG
TH
EN
G
S

1. Introduction	6
2. How to read this guideline	8
3. Methodology	10
3.1 Strategies	10
3.2 Tactics	14
3.2.1 Tactics on how to engage community in your campaigns?	15
4. River Conservation Importance	31
4.1 Ecosystem services of the healthy rivers	31
4.2 The major threats of the River Ecosystems	32
Channelization	33
Weirs	33
Bank reinforcement	33
Alteration of riparian and floodplain areas	34
Land use	34
Climate change	34
Dams and flow regulation	35
5. Study case: Campaign for the protection of Vjosa - Europe's Unknown Wild Jewel	36
The Values: Biodiversity and socio-cultural	37
The threats	40
Kalivaçi HPP	42
Poçemi HPP	43
The Campaigning	44
1. Closing Knowledge Gap – Involving Science	45
2. Information sharing – setting up Alliances	46
3. Support civil protests	47
4. National and International Lobbying	48
5. Attracting the media	49
6. Involving Celebrities	50
7. Legal Battle	51

1 HUMBJE

Lumenjtë kanë një vlerë fundamentale për njerëzit për sigurimin e një game të gjerë të të mirave dhe shërbimeve thelbësore, por shfrytëzimi i lumenjve për nevojat e njerëzimit ka çuar në degradimin e gjerë të karakterit të tyre natyror, duke rezultuar në një humbje të habitateve karakteristike, biodiversitetit dhe shërbimeve të ekosistemit. Kjo do të thotë që habitatet e lumenjve janë një nga llojet e habitateve më të kërcënuara aktualisht në Evropë.

Vendi në zemër të rajonit të Ballkanit, në detin Mesdhe, është një prej vendeve më të prekura nga zhvillimi aktual dhe ai i pritshëm në fushën e hidroenergjisë. Një studim¹ tregon se Shqipëria është në krye të listës së ndërtimit të hidrocentraleve dhe po përjeton ditë pas dite humbje të burimeve ujore, humbje të biodiversitetit

dhe shkatërrim të ekosistemeve si rezultat i zhvillimeve të pakontrolluara të hidrocentraleve. Në rajonin e Ballkanit vala e ndërtimit të hidrocentraleve është aktualisht në pikun e saj. Krahasimi i përditësimit më të fundit me të dhënat e vitit 2015 tregon se:

- Shpejtësia e ndërtimit të hidrocentraleve të reja po rritet. Aktualisht, 187 projekte janë në ndërtim e sipër, ndërka në vitin 2015 kishte vetëm 61;
- Vatrata e nxehta të shkatërrimit të lumenjve janë Shqipëria (81 projekte në ndërtim), Serbia (30), Maqedonia Veriore (22) dhe Bosnja dhe Hercegovina (19);
- Në 2 vitet e kaluara, afërsisht 160-180 bimë kanë përfunduar;
- 91% e atyre që janë në ndërtim e sipër janë projekte me një kapacitet të instaluar të planifikuar nën 10 megavat (MW) për të cilat nuk kërkohet vlerësim i ndikimit në mjedis.

Sipas Schëarz (2017), rreth 175 HEC

¹ <http://www.ecoalbania.org/en/2017/11/30/new-hydropower-report-dam-tsunami-in-the-balkans-is-speeding-up/>

RIVE

janë duke operuar ndërsa 513 të tjerë janë ose në zbatim ose janë planifikuar për t'u ndërtuar në të ardhmen. Një analizë e bazuar në "Modelin e Ndikimit Social", vlerëson rreth 256,000 deri 841,000 njerëz janë potencialisht të prekur nga ndikimet negative të këtyre HEC-eve. Kështu, kjo "valë ndërtimi digash" po vë "zemrën blu të Evropës", që konsiderohet si zona e nxehtë e biodiversitetit të ujërave të ëmbla në shkallë evropiane dhe globale, në rrezik për shkatërrim. Në këtë mënyrë hidrocentralet mund të konsiderohen si mënyra më e keqe për të gjeneruar energji në raport me njerëzit dhe natyrën.

Vjosa është një nga lumenjtë e prekur nga ndërtimi i HEC-eve në Shqipëri. Vjosa është lumi i fundit i madh i egër në Evropë. Krejtësisht i pashqetësuar, ai frrijedh nëpër gryka dhe pjesë të paaksesueshme, me pjesë të gjera zhavorri dhe ishuj në rrjedhën e tij prej

gati 270 kilometrash nga varg-malet Pindit deri në Detin Adriatik.

Planet për ndërtimin e pothuajse 40 hidrocentraleve tashmë do të shkatërronin vlerën ekzistuese të jashtëzakonshme të Vjosës si një trashëgimi natyrore dhe do të kufizonin opsionet për përdorime alternative socio-ekonomike të pellgut ujëmbledhës.

Për këtë arsye, gjatë 5 viteve të punës për mbrojtjen e lumit Vjosa, EcoAlbania në bashkëpunim me partnerët ndërkombëtarë EuroNatur dhe Riverwatch ka fituar një përvojë të konsiderueshme që synon ta ndajë atë me aktorë të ndryshëm. Ky udhëzues do të ndihmojë organizatat e shoqërisë civile, aktivistët, komunitetet lokale etj. që të kuptojnë rëndësinë e mbrojtjes së burimeve të ujit dhe sesi komunitetet lokale mund të përfshihen në veprimet e ruajtjes përmes vendimmarrjes.

SI TA

LEXONI KËTË

UDHËZUES

2

Ky udhëzues është zhvilluar për të ndihmuar aktivistët dhe komunitetet lokale të përfshihen në ruajtjen e natyrës përmes ngritjes dhe drejtimit të fushatave të suksesshme. Kombinimi i aspekteve teorike dhe praktike vjen në një gjuhë të thjeshtuar dhe të dobishme për përdoruesit e kapacitetit mesatar.

Shembulli i mënyrave praktike dhe pragmatike se si të përdoren mjete të ndryshme në ndërmarrjen e një fushate, janë sjellë kryesisht përmes studimit të rastit "fushata për mbrojtjen e lumit Vjosa".

Ky udhëzues është i organizuar në 4 seksione:

1. Skema teorike për fushatën e suksesshme
2. Rëndësia e mbrojtjes së lummenjve
3. Rasti studimor i fushatës për mbrojtjen e lumit Vjosa
4. Rekomandime praktike për një fushatë të suksesshme

UDHËZUESI PËR FUSHATËN E MBROJTJES SË LUMENJVE

-RASTI I FUSHATËS SË LUMIT VJOSA-

SEKSIONI 1
Përshkruan rëndësinë e ruajtjes së natyrës në këndvështrimin e përdorimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore.

SEKSIONI 2
Përshin evidentimin e kërcënimeve kryesore që i kanosen lumenjve.

SEKSIONI 3
Paraqet angazhimin e shoqërisë në fushatat për mbrojtjen e natyrës.

SEKSIONI 4
Përmban listimin e rekomandimeve dhe hapave konkretë që udhëzojnë për ndërmarrjen e një fushate të suksesshme në mbrojtje të natyrës.

METODOLOGJIA

3

Zhvillimi i këtij udhëzimi bazohet kryesisht në ndërthurjen e elementeve teorikë të fushatës, duke paraqitur skematikisht secilin prej tyre si dhe zbatimin e tyre në praktikë përmes shembujve të fushatave të suksesshme.

3.1 STRATEGJITË

Seksioni vijues përshkruan një gamë të gjerë të strategjive dhe taktikave për angazhimin e komunitetit në eventet e fushatës.

Koncepti i “strategjisë” është studiuar për vite me radhë nga teoricienë të ndryshëm. Megjithatë, nuk ka asnjë përgjigje përfundimtare se çfarë është strategjia në të vërtetë. Një arsye për këtë është që njerëzit mendojnë për strategjinë në mënyra të ndryshme. Për shembull, disa njerëz besojnë se duhet të analizohet e tashmja me kujdes, të parashikohen ndryshimet në një fushatë dhe nga kjo, të planifikohen se si do të arrihet suksesi në të ardhmen. Ndërkohë, të tjerët mendojnë se e ardhmja është shumë e vështirë për t’u parashikuar, dhe varet shumë nga faktorët e jashtëm, prandaj, ata preferojnë të zhvillojnë strategjitë e tyre organikisht.

Pika fillestare për çdo fushatë është të kuptuarit se cili është problemi dhe

identifikimi i saktë i një zgjidhjeje për atë problem. Nga kjo, ju mund të krijoni një qëllim të qartë të fushatës, i cili do të veprojë si një pike orientimi, drejt të cilit duhet të drejtohen të gjithë të përfshirët në fushatë. Një strategji fushate përcakton shtyllat kryesore të fushatës suaj. Shumica e fushatave ka të ngjarë të kenë nevojë edhe për plane më të hollësishme.

PËRCAKTIMI I QËLLIMIT TË FUSHATËS

Para së gjithash, ju duhet të përcaktoni një qëllim të qartë të fushatës që përmbledh qëllimin përfundimtar të fushatës, ndryshimin që dëshironi të shihni dhe ndikimin që dëshironi të bëni. Qëllimi duhet të jetë i lehtë për t’u komunikuar dhe lehtësisht i kuptueshëm për shumicën e njerëzve që përballen me të. Qëllimi i fushatës duhet të jetë:

- imponues dhe frymëzues
- në shënjestër - identifikimin e kujt ose çfarë duhet të ndryshojë
- përqendrimi në ndikimin - artikulumin i asaj që do të sjellë

- ndryshim në botën reale
- përmbledhur.

Qëllimet nuk janë të njëjta me objektivat, të cilat janë ndryshimet që do të duhet të shihni për të kontribuar në arritjen e qëllimit tuaj të përgjithshëm. Ju mund të keni disa objektiva, secili prej tyre shërben si një hap progresi në rrugën drejt qëllimit tuaj, por do të keni vetëm një qëllim fushate.

Për të pasur një qëllim realist duhet:

- të kuptoni kontekstin dhe mjedisin ku jeni duke punuar në mënyrë që të mund të zhvilloni kapacitetin për të bërë ndryshimin të ndodhë
- të kuptoni se kush mban fuqinë për të bërë ndryshimin dhe marrëdhëniet e pushtetit
- zhvilloni një teori të ndryshimit - një rrugë sesi mendoni se do të ndodhë ndryshimi në fushatën tuaj.

ÇFARË ËSHTË TEORIA E NDRYSHIMIT?

Teoria e Ndryshimit është në thelb

rruga se si ju mendoni se do të krijoni ndryshimin. Për të ndërtuar një teori të ndryshimit duhet të filloni me qëllimin tuaj përfundimtar - ky është ndryshimi që dëshironi të bëni. Gjithçka që bëni duhet të kontribuojë në arritjen e këtij qëllimi përfundimtar. Është gjithashtu e rëndësishme të kuptoni se çfarë është e arritshme duke pasur parasysh burimet që keni në dispozicion dhe mjedisin ku po punoni.

Një ‘teori e modelit të ndryshimit’ është një mjet i fuqishëm për të përqendruar strategjinë dhe planifikimin e fushatës suaj. Ai sjell një pamje të përqendruar se si duhet të ndodhë ndryshimi dhe hulumton supozimet prapa secilës prej fazave gjatë rrugës, duke identifikuar kushtet e nevojshme për të ndodhur ndryshimi dhe cilat aktivitete të fushatës mund të prodhojnë atë ndryshim. Ky proces i detyron aktivistët që të rendisin në radhë aktivitetet e tyre të planifikuara dhe të konceptojnë lidhje logjike midis këtyre rezultateve dhe ndikimit të pritsëm të tyre.

Vlen të theksohet se jo çdo teori specifike e fushatës duhet të jetë domosdoshmërisht e fiksuar, por ajo mund të ndryshojë ndërsa shfaqen prova të reja ose ndërsa teoria testohet nga ndikimi i veprimeve tuaja në fushatë.

ELEMENTET E NJË TEORIE NDRYSHIMI

Si përmbledhje, baza e një teorie të ndryshimit është të paraqesë qëllimin përfundimtar dhe ndikimin që dëshironi të arrini dhe pastaj të përshkruani se çfarë do të duhej të ndodhte për të arritur në atë pikë. Elementet kryesore të modelit të teorisë së ndryshimit janë:

- Të paraqesë një qëllim të qartë ose ndikimin përfundimtar që dëshironi të arrini
- Të hartëzojë aktivitetet që fushatat duhet të ndër marrin për të arritur qëllim të fushatës
- Të hartëzojë se si do të arrini rezultatet tuaja që funksionojnë drejt qëllimit përfundimtar
- Të kuptuarit e mënyrave të ndryshme për të arritur ndryshimin shoqëror
- Identifikimin se si / ku duhet të ndërtoni kapacitetin e organizatës ose grupit të fushatës për të arritur ndryshimin
- Të ndërtojë skema të thjeshta vlerësimit të situatës.

Vetëm kur kuptoni se si funksiono-

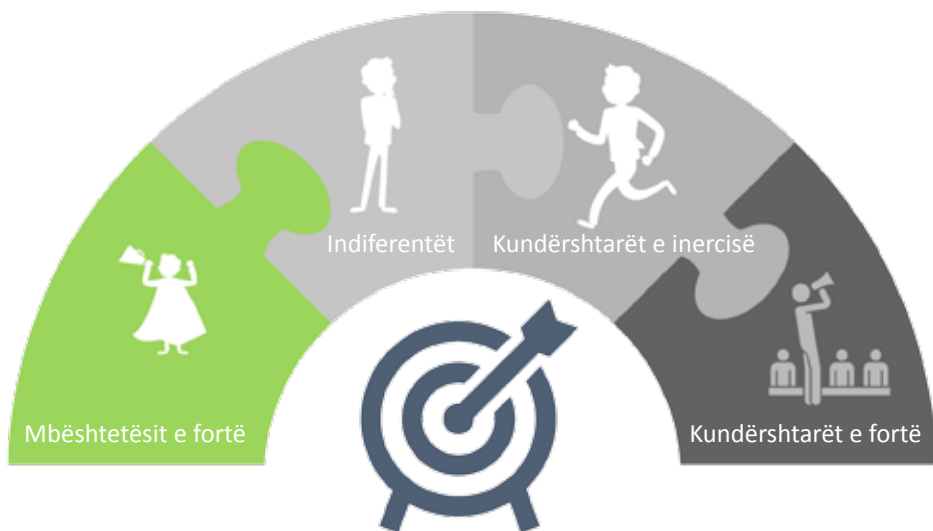
jnë proceset e ndryshimit (për shembull në një qeveri), ju do të jeni në gjendje të ndikoni në to për të arritur ndryshimin që dëshironi. Prandaj, nëse doni të ndikoni në vendimin ose pozicionin e politikës së një qeverie, së pari duhet të pyesni veten se cili është ndryshimi që doni të sillni. Ju gjithashtu duhet të zbuloni se kush i merr vendimet; si merren vendimet dhe kur; dhe së fundmi, duhet të dini se cilët faktorë të ndryshëm ndikojnë në vendimmarrje.

Kështu, strategjitë zakonisht konsiderohen si mënyra se si të bëhet ndryshimi ose të arrihet qëllimi përfundimtar. Strategjitë mund të jenë të ndërlidhura me njëra-tjetrën në më shumë se një mënyrë!

Një aluzion i rëndësishëm se si të krijoni një fushatë të suksesshme është të përdorni strategjinë e bindjes. Diagrami i mëposhtëm tregon Hartën e Aleancave. Për të optimizuar burimet për të përfshirë sa më shumë aleatë në fushatën tuaj, është mirë të jeni të përqendruar dhe të shpenzoni më shumë energji dhe të punoni me "komunitetin gri". Është e kotë të harxhoni energji për të bindur grupin që është tashmë aleati juaj në fushatë, ashtu siç është e kotë të përpiqeni të bindni kundërshtarët tuaj. Ka më shumë gjasa që në fushatën tuaj të merrni mbështetjen e "indiferentëve" dhe më pas "kundërshtarëve të inercisë".

“Gjërat më të rëndësishme janë perceptimi i medias, publikut dhe parlamentit, rrjetëzimi i mirë dhe marrëdhënia e besimit me të gjithë aktorët përkatës.”

Thomas Küchenmeister,
Facing Finance

HARTA E STRATEGJISË "ALLEYS"

3.2 TAKTIKAT

Ndërsa strategjitë janë mënyra sesi të arrihet qëllimi përfundimtar, taktikat janë mjetet përmes të cilave do të përpiqeni të arrini objektivat tuaj. Situata të ndryshme kërkojnë taktika të ndryshme. Bazuar në analizën SWOT ju mund të filloni të përcaktoni një listë të veprimeve konkrete që mund të ndërmerrni për të arritur objektivat tuaj. Një mënyrë për të ndihmuar të vendosni se cilat taktika duhet të përdorni është të zhvilloni një skemë logjike në formën e “zinxhirit të rezultateve”. Kjo quhet gjithashtu një analizë e kornizës logjike, ose model logjik dhe shpesh është një kërkesë thelbësore në rastet kur ju do të

kërkoni mbështje financiare për fushatën që synoni të ndërmerrni. Një zinxhir rezultatesh fillon me qëllimin e përgjithshëm të fushatës. Ai tregon rezultatet ose ndikimin e fushatës dhe përshkruan të gjithë hapat që do të duhet të ndërmerrni për të arritur atje dhe përshkruan në mënyrë kritike supozimet që ju po bëni në lidhje me ndikimin e aktiviteteve tuaja. Mund të duket e prapambetur të fillosh me rezultatet sesa me aktivitetet që po planifikon, por me të vërtetë ndihmon të mendosh përmes teorisë tënde të ndryshimit; logjika se si aktivitetet tuaja të propozuara mund të kenë ndikim në qëllimin tuaj.

SHEMBUJ TË TAKTIKAVE DHE AKTIVITETEVE PËRFESHIJNË:

- Një takim një me një me një Ministër ose përfaqësues të tjerë të nivelit të lartë.
- Një seminar / tryezë e rrumbullakët / konferencë me parlamentare, zyrtarë qeveritarë, diplomatë, partnerë, OJQ, madje edhe financues të mundshëm.
- Një letër për përfaqësuesit e niveleve të larta duke nxitur veprime mbi Konventat Ndërkombëtare mbi ruajtjen e natyrës.
- Një fushatë për shkrimin e letrave.
- Përdorimi i përvjetorëve të fushatës për të thirrur ose takuar të gjithë kontaktet tuaja dhe për t'i kujtuar ata për mundësinë simbolike (inkurajoni ata të bëjnë një deklaratë publike ose të nxisin përparim brenda qeverisë).
- Një ngjarje e pjesëmarrjes masive që angazhon anëtarët e publikut për të mbështetur punën tuaj kundër municioneve tërërmuese.
- Të punoni me shtetet palë në konventë për t'i inkurajuar ata të ndikojnë në qeverinë tuaj.

- Lobimi i vendimmarrësve në takime ballë për ballë për t'i bindur ata që të mbështesin objektivat tuaja.
- Ngjarje publike si shfaqje filmash, shfaqje teatrore, koncerte muzikore, prezantime librash ose raportesh.
- Aktiviteti i mediave sociale.
- Angazhimi i mediave përmes editorialeve të opinioneve, intervistave dhe njoftimeve për shtyp.
- Puna e personalitete të profilit të lartë.
- Peticione online.
- Protesta të tilla si demonstrata, marshime, bojkotime, etj.
- Reklama në televizion, radio dhe media të shkruara.
- Prodhimi i materialeve të fushatës si bluza, butona, postera dhe afishe.
- Loboni përfaqësuesit tuaj ose organizoni një ngjarje anësore ose ekspozitë.

3.2.1 TAKTIKAT SE SI TË ANGAZHONI KOMUNITETIN NË FUSHATAT TUAJA

Një nga elementët më të mirë për të pasur sukses gjatë fushatës është “angazhimi i komunitetit”. Angazhimi i komunitetit është procesi i punës në bashkëpunim me grupe njerëzish të lidhur nga afërsia gjeografike, shqetësimi i veçantë, shqetësimi i komunitetit ose situata të ngjashme për të adresuar çështjet që i prekin ata.

Angazhimi është një mjet i fuqishëm për të sjellë ndryshime mjedisore, sociale dhe të sjelljes për të përmirësuar mirëqenien kolektive. Shpesh përfshin partneritete dhe koalicione që ndihmojnë në mobilizimin e burimeve dhe shërben si katalizator për ndryshimin e politikave, programeve dhe praktikave. (CDC, 2017)

KOMUNITET + ANGAZHIM

Fjala “komunitet” është një term i përdorur për të shprehur grupe njerëzish, edhe nëse janë palë të interesit, grupe interesi ose grupe qytetarësh. Një komunitet mund të jetë një vendndodhje gjeografike (bashkësia e vendit), një komunitet me interes ose shqetësim i ngjashëm, ose një komunitet i përkatësisë ose identitetit. Lidhja e termit “komunitet” me “angazhim” ndihmon në zgjerimin e fushës, duke zhvendosur

fokusin nga individi në atë kolektiv, me implikime shoqëruese për gjithëpërfshirjen që siguron që të merret në konsideratë larmia e interesave, vlerave dhe perspektivave që ekzistojnë brenda çdo komuniteti.

Qytetarët janë “të angazhuar” kur ata luajnë një rol kuptimplotë në diskutimet, vendimmarrjen dhe / ose zbatimin e projekteve ose programeve që i prekin ata.

Angazhimi i qytetarëve përfshin pesë elemente:

1. Rritja e njohurive të qytetarëve për një çështje të komunitetit.
2. Inkurajimi i qytetarëve për të zbatuar atë njohuri.
3. Përdorimi i kësaj njohurie për të përmirësuar komunitetin.
4. Krijimi i mundësive që qytetarët të angazhohen me njëri-tjetrin.
5. Sigurimi që këto mundësi janë të rrugllta dhe të vazhdueshme.

Sapo fushata juaj i bën të qarta pesë elementët e mësipërm në lidhje me angazhimin e komunitetit, hapi tjetër është të krijoni një plan të angazhimit në komunitet dhe ndërsa jeni duke e bërë atë, është me rëndësi të madhe të mbani në mend taktikën e “pronësisë” për ta bërë komunitetin për t’u përfshirë organikisht. Gjithashtu është shumë e rëndësishme të mbani mend se angazhimi i komunitetit ka rëndësi sepse:

- Përkon me pranueshmërinë shoqërore në projektet e zhvillimit. Rrit gjasat që projektet ose zgjidhjet të mbështeten. Qytetarët që marrin pjesë në procese autentike dhe transparente të angazhimit kanë më shumë gjasa të bëjnë një angazhim të rëndësishëm për të ndihmuar në realizimin e projekteve.
- Krijon zgjidhje më efektive duke u mbështetur në njohuritë lokale të një grupi të ndryshëm palësh të interesuara për të gjetur zgjidhje praktike

dhe efektive.

- Përmirëson njohuritë dhe aftësitë e qytetarëve në zgjidhjen e problemeve. Pjesëmarrësit mësojnë në thellësi të çështjeve. Njohuritë më të mëdha i lejojnë ata të shohin anët e shumta të problemit. Qytetarët mund të rrisin aftësitë e tyre të komunikimit dhe vendimmarrjes.

- Fuqizojnë dhe integron njerëz me prejardhje të ndryshme. Kur njerëzit nga pjesë të ndryshme të komunitetit punojnë së bashku, ata shpesh zbulojnë se ndajnë disa pika të përbashkëta.
- Krijon rrjete lokale të anëtarëve të komunitetit. Sa më shumë njerëz që dinë se çfarë po ndodh dhe që janë të gatshëm të punojnë drejt një qëllimi, aq më shumë ka gjasa që një komunitet të jetë i suksesshëm në arritjen e qëllimeve të tij.
- Krijon mundësi për ngritjen dhe di-

skutimin e shqetësimeve. Ndërveprimet e rregullta dhe të vazhdueshme i lejojnë njerëzit të shprehin shqetësime para se problemet të bëhen shumë të mëdha ose të dalin jashtë kontrollit.

- Rrit besimin në organizatat e komunitetit dhe qeverisjen. Puna së bashku përmirëson komunikimin dhe mirëkuptimin. Njohja e asaj që qeveria, qytetarët e komunitetit, udhëheqësit, dhe organizatat mund dhe nuk mund të bëjnë mund të zvogëlojë konfliktin në të ardhmen.

ZHVILLIMI I NJË PLANI TË ANGAZHIMIT NË KOMUNITET

Ndërtimi i planit është pjesë e strategjisë që keni zgjedhur për fushatën tuaj dhe procesi i planifikimit është thelbësor në shumë aspekte. Kapitujt e mëposhtëm përshkruajnë më në detaje hapat e nevojshëm për të ngritur një Plan funksional të Angazhimit në Komunitet për një fushatë të suksesshme publike.

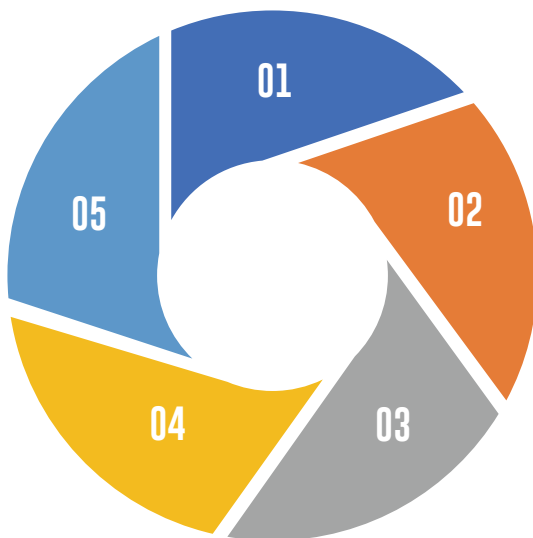
PLANI I ANGAZHIMIT TË KOMUNITETIT

Reflektimi dhe Përshtatja

- Në vijim të rolit të tyre çfarë më tepër mund të bëjë komuniteti për t'ju ndihmuar të përmirësoheni
- Si mund ta mbani aktiv partneritetin me komunitetin

Vendimet për hapat e radhës

- Cili është vizioni i komunitetit për të ardhmen
- Si mundet që komuniteti të vazhdojë më tej fushatën
- Si mund të institucionalizohet puna juaj kundrejt komunitetit

Zhvillimi i idesë

- Kush duhet të puerfshihet dhe cili është qëllimi i angazhimit
- Cila është filozofia juaj e angazhimit
- Cilat janë asetet e komunitetit tuaj

Prezantimi i Planit

- Çfarë dëshiron komuniteti juaj
- Cilat janë muenyrrat formale të ndërtimit të partneritetit me komunitetin tuaj
- Cili është plani juaj i angazhimit

Drejtimi dhe Përmirësimi

- Çfarë roli formal mund të luajnë anëtarët e komunitetit
- Cilat janë pengesat dhe si mund të bashkëpunohet me komunitetin për t'i kapërcyer ato

HAPI 1:

PËCËAKTIMI I PROBLEMIT

Ky është hapi më i rëndësishëm që funksionon si shtylla kurrizore e planifikimit të përgjithshëm dhe ndërtimit të strategjisë. Kjo faze ka të bëjë me njohuri të mira mbi informacionin dhe me një vizion dhe argumentim të qartë. Problemi duhet të jetë gjithmonë një “problem i gjerë i komunitetit” dhe jo i kufizuar në një grup të vogël njerëzish që mund të jetë “grupi i interesit”. Kjo lejon grupe të shumta të komunitetit të përcaktojnë çështjen dhe të identifikojnë një gamë më të gjerë të zgjidhjeve. Inkuadrimi i një çështjeje në terma pozitivë ose neutralë përcakton tonin e duhur që nga fillimi. Një gjë për të mbajtur mend është se qëllimi i problemit duhet të jetë i përshtatshëm dhe i realizueshëm. Nëse do të kemi një problem të vogël, i cili duhet të adresohet shpejt, me siguri, ju duhet të angazhoni qytetarë të gatshëm, por në çdo rast duhet ta mbani përpjekjen proporcionale me problemin. Një problem që mund t’ju çojë të krijoni një fushatë është zakonisht një problem që merret me të mirën publike, pronën publike, çështjet e mjedisit, të drejtat e njeriut etj. Në mënyrë që të tjerët t’ju ndjekin lehtësisht në çështjen që do të ngreni si një problem që do t’ju duhet të keni të gjithë informacionin përkatës dhe

të përditësuar. Atëherë ju duhet të mbyllni boshllëkun e njohurive sa më shumë që të jetë e mundur duke zhvilluar studime, analiza dhe duke fituar mendime ekspertësh rreth tyre.

Kështu, hapi tjetër në përcaktimin e çështjes ose problemit është të kuptoni më mirë arsyet themelore prapa problemit ose çështjes që po përpjekshini të trajtonit. Këto arsye themelore përcaktohen si shkaqe rrënjësore. Ndërmarrja e veprimeve pa identifikuar se cilët faktorë kontribuojnë në problem mund të rezultojë në përpjekje të gabuara dhe humbje kohe dhe burimesh. Duke punuar me komunitetin për të studiuar hollësisht shkakun e problemit, ju duhet të ndërtoni “pronësinë e fushatës”, ta kuptoni atë më mirë dhe gjeneroni motivim për t’u marrë me të.

Gjithmonë kërkoni informacion shtesë që do t’ju ndihmojë të kuptoni më mirë problemin për të cilin po punoni. Procesi i mbledhjes së informacionit mund të përfshijë artikuj të lajmeve, botime shkencore, raporte qeveritare, takime me përfaqësues të komunave, biseda personale me njerëz të tjerë të ndikuar nga problemi dhe publikun e gjerë.

TEKNIKA “POR PSE?”

Teknika "Por pse?" është një metodë e përdorur për të identifikuar shkaqet themelore të çështjeve themelore. Kjo teknikë shqyrton problemin duke bërë pyetje për të identifikuar shkaku të problemit. E vetmja gjë që ju nevojitet është të filloni të lexoni

secilin problem dhe duke shkaktuar dhe duke pyetur “por pse?”

Vazhdoni të pyesni “por pse?” derisa të arrini rrënjën e problemit. Kjo teknikë do të ndihmojë në zbulimin e faktorëve individualë dhe socialë që janë duke shkaktuar problemin:

- Faktorë individualë mund të japin objektiva të ndryshimit për iniciativën tuaj, siç janë nivelet e njohurive, vetëdijes, qëndrimeve dhe sjelljes.
- A kanë nevojë njerëzit për më shumë njohuri në lidhje me çështjen, problemin ose projektin?
- A kanë nevojë për segmente të caktuara të popullsisë të mësojnë aftësi për të ulur ndikimin e çështjes apo problemit?
- Faktorët socialë gjithashtu mund të identifikohen.
- Faktorët kulturorë, siç janë zakonet, besimet dhe vlerat;
- Faktorët ekonomikë, siç janë paratë, toka dhe burimet;
- Faktorë politikë, siç është pushteti vendimmarrës.

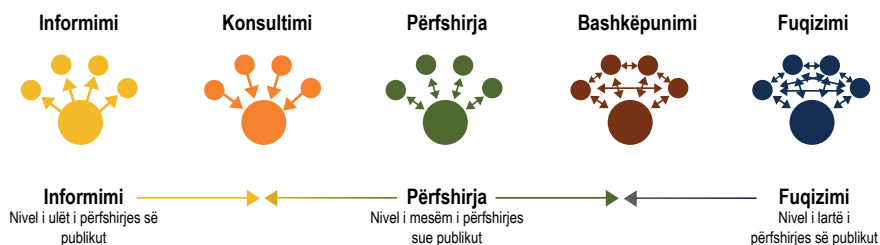
Teknika “por pse?” përdoret më së miri brenda një grupi për të krijuar shkaqe të mundshme të problemit ose çështjes. Ky grup duhet të përbëhet nga njerëz që preken nga problemi dhe njerëz që janë në gjendje të kontribuojnë në zgjidhjet e problemit ose çështjes. Sa më e gjerë të jetë përfaqësimi në grup, aq më shumë gjasa ka që të identifikohen shkaqet e vërteta të problemit.

HAPI 2:

MJETET PËR ANGAZHIMIN E QYTETARËVE

Qëllimet e angazhimit pasqyrojnë arsyen e angazhimit të qytetarëve dhe komuniteteve. Kjo pjesë paraqet pesë

qëllimet kryesore të angazhimit: informimin, konsultimin, përfshirjen, bashkëpunimin dhe fuqizimin.

Spektri i pjesëmarrjes së publikut

1. Informimi

Informimi është qëllimi më i thjeshtë dhe më i zakonshëm i angazhimit. Informimi në përgjithësi është njëkahëshe dhe kryesisht përfshin komunikimin e informacionit për qytetarët mbi një çështje, vendim ose proces. Informimi i palëve të interesuara, në vetvete, nuk është një angazhim efektiv sepse nuk lejon shkëmbimin e ideve, diskutimin, dialogun ose diskutimin.

Mjetet që mund të përdoren për të informuar qytetarët e përfshirë:

- **Fletë Informuese** - materiale të shtypura që shpërndahen gjerësisht në shtyp dhe elektronikisht.
- **Uebfaqja e fushatës** - mund të rrisë aftësinë tuaj për të arritur një gamë të gjerë të palëve të interesuara

- **Ditët e Hapura** - prezantime, sesi-one informuese, krijimi i Forumeve, takime të rregullta midis grupeve të ndryshme të fushatave, etj.
- **Takime publike dhe dëgjesa publike** - Ngjarjet publike mund të tërheqin "publikun gri" drejt angazhimit të fushatës më shumë sesa mund të mendonit fillimisht.
- **Komunikimi** i shtypur, media elektronike dhe media sociale - Komunikimet në radio, TV, rrjete sociale me raportim hulumtues, etj.

2. Konsultimi

Niveli i dytë i angazhimit është konsultimi me komunitetin - i cili ndihmon në krijimin e një mekanizmi për të mbledhur të dhëna për çështjen, problemin ose procesin që po shqyrtohet. Në varësi të çështjes, objektivi/at për këtë qëllim mund të jetë

nxjerrja e mendimeve, këndvështrimeve, ideve, vlerave themelore, zgjidhjeve ose përparësive. Pavarësisht nga qasja, ne u përpoqëm të fitonim sa më shumë reagime nga qytetarët e prekur dhe palët e interesit.

Mjetet për këshillim përfshijnë strategji zyrtare dhe informale:

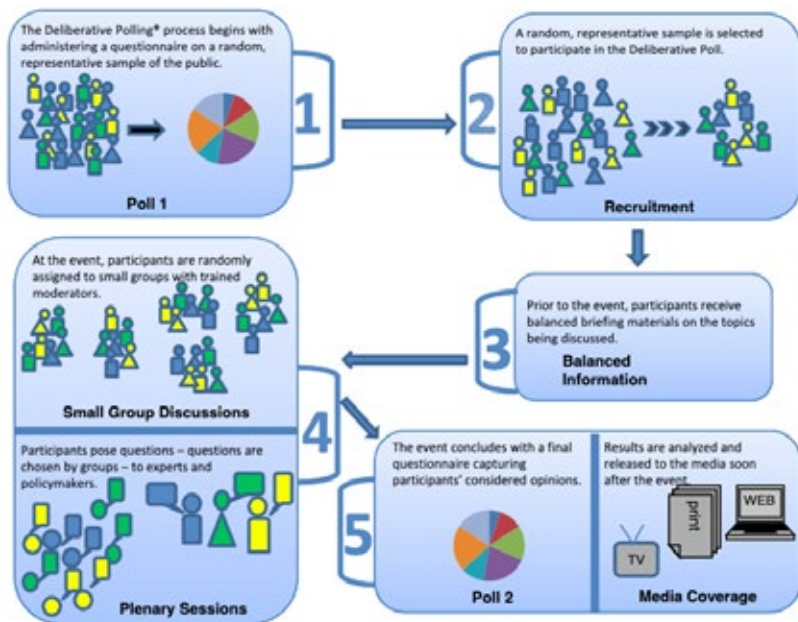
- Biseda me një varg anëtarësh të komunitetit - p.sh. Intervista, takime me komunitetin.
- Mbledhja sistematike e informacionit përkatës - p.sh. Sondazhe, rishikim i dokumenteve.

3. PËRFSHIRJA

Qëllimet e përfshira reflektojnë një angazhim për të punuar drejtpërdrejt me publikun gjatë gjithë procesit për

të siguruar që çështjet dhe shqetësimet publike të kuptohen dhe konsiderohen në mënyrë të vazhdueshme. Disa mjete sesi të përfshini qytetarët:

- **Panelet e qytetarëve** - përqendrohen kryesisht në procesin e vendimmarrjes dhe zakonisht kryhen brenda grupeve të vogla. Panelet zhvillohen zakonisht brenda një kohe prej disa ditësh dhe përfshijnë pjesëmarrës të zgjedhur në mënyrë të rastësishme. Pjesëmarrësit në panel zakonisht shqyrtojnë një çështje specifike dhe paraqesin rekomandime se si të adresohet çështja.
- **Sondazhi i diskutueshëm** - kombinon diskutimin në diskutime në grupe të vogla me marrjen e mostrave të rastit shkencore për të siguruar konsultim publik për politikat publike dhe për çështjet zgjedhore.

4. BASHKLPUNIMI

Bashkëpunimi është qëllimi i katërt në spektrin e angazhimit. Qëllimet e bashkëpunimit tregojnë se ju keni bashkëpunuar me publikun në secilin aspekt të vendimit që merret në konsideratë, përfshirë zhvillimin e alternativave dhe identifikimin e një zgjidhjeje të preferuar. Mjetet e krijuara për të ndihmuar në arritjen e bashkëpunimit përfshijnë:

- **Qarqet e studimit** – që bëjnë të mundur sjelljen së bashku njerëz të klasave të ndryshme socio-ekonomike për t'u përfshirë në dialog dhe diskutim në mënyrë që të krijojnë ide për zgjidhjet e mundshme për çështje të caktuara. Seria e dialog-

jeve zhvillohet me kalimin e kohës dhe ka për qëllim të nxisë të gjithë grupin për të arritur një vendim kolektiv dhe për të kërkuar që të ndërmerren veprime mbi vendimin.

- **Metodat elektronike** - Aksesimi në internet lejon përfshirjen e një pjese më të madhe të publikut në diskutime në lidhje me çështjet e komunitetit, përmes forumeve të diskutimit, sondazheve në internet dhe seancave informuese.

5. FUQIZIMI

Fuqizimi do të thotë të vendosësh autoritetin vendimmarrës ose përgjegjësinë për zbatimin e një zgjidhjeje të veçantë në duart e palëve të interesit që marrin pjesë në procesin e an-

gazhimit. Një “Juri Qytetare” është një mjet që mund të përdoret për të arritur këtë qëllim përmes një procesi që bashkon një numër të vogël të shoqërisë/publikut, duke i detyruar ata të marrin pjesë në seanca dëgjimi-

more ku mësojnë për këtë çështje, seanca ku anëtarët e jurisë mendojnë për mësuar gjatë dëgjimeve dhe në fund të lëshojnë rekomandime për adresimin e çështjes.

HAPI 3:

IDENTIFIKIMI I INDIVIDËVE DHE GRUPET QË DUHET TË PËRFSHIHEN

Tani ju e dini shumë më mirë se si t'i tërhiqni njerëzit të bëhen pjesë e fushatës suaj por nuk jeni aspak më afër planit perfekt të hartuar paraprakisht. Shumë pyetje po ngrihen lidhur me taktikën për të vendosur një plan që do të zbatohet me sukses për të gjithë ata që mendoni të angazhoni, dmth:

- Sa njerëz po marrin pjesë në mënyrë aktive?
- Cilët janë anëtarët e komunitetit që mungojnë?
- Pse mungojnë?

Mos u shqetësoni, kjo është normale! Pyetjet kryesore janë ato që kanë të bëjnë me pjesën e njerëzve që nuk i përkasin ekipit tuaj të fushatës. Këta janë zakonisht personat e jashtëm të fushatës, por gjithsesi aktorë të rëndësishëm që kanë një rol vendimtar, përkatësisht AKTORËT! Çdo person sjell një sërë aftësish, këndvështrimesh, përvojash, burimesh dhe rrjetesh në projekte. Ajo çfarë ju duhet është të identifikoni se çfarë i duhet projektit tuaj, çfarë ka tashmë, çfarë po mungon dhe kush mund t'i plotësojë këto pjesë që mungojnë. Ju duhet të identifikoni grupe dhe individë që përfaqësojnë diversitetin e komunitetit, veçanërisht ata që tradicionalisht mund të jenë të nënpërfaqësuar në përpjekjet e komunitetit. Është veçanërisht e rëndësishme të përfshihen palët e interesuara - ata njerëz që mund të ndikojnë në mënyrën e zbatimit të një vendimi dhe që mund të ndikohen nga vendimi. Është thelbësore që të përfshi-

hen të gjithë palët e interesuara në proces që nga fillimi. Ato mund të ndihmojnë që gjërat të ndodhin (ose t'i ndalojnë ato të ndodhin) dhe të japin informacion të rëndësishëm në lidhje me ndikimet e mundshme të vendimeve të grupit tuaj.

IDENTIFIKIMI DHE ANALIZIMI I PALËVE TË INTERESUARA

Identifikimi i palëve të interesuara është një aspekt kritik i procesit të angazhimit të komunitetit. Palët e interesuara ndonjëherë janë më shumë se financuesit e mundshëm dhe vendim-marrësit zyrtarë. Palët e interesuara janë gjithashtu grupet dhe individët që preken nga problem i ngritur ose çështja që po trajtohet.

Është më mirë të jeni sa më gjithëpërfshirës kur të identifikohen palët e interesuara. Këtu mund të konsiderohen:

- zyrtarët qeveritarë,
- vendimmarrësit,
- financuesit,
- shkencëtarë kombëtarë dhe ndërkombëtarë,
- organizata jofitimprurëse,
- konsulentë,
- udhëheqësit e biznesit,
- qytetarët dhe banorët.

Ju duhet t'i kushtoni vëmendje të veçantë atyre që mund të jenë të nënpërfaqësuar, por janë të ndikuar nga çështja ose problemi siç janë grupet e pakicave, gratë, të rinjtë, të moshuarit, emigrantët dhe banorët me të ardhura të ulëta.

HAPI 4:

SI TË NDËRTOJMË NJË PLAN EFEKTIV TË KOMUNIKIMIT

PRA, DUKET SE JENI GATI! JU KENI:

- Qëllimin,
- Objektivat,
- Ju keni vendosur Strategjinë dhe listën e taktikave që mendoni se duhet të jenë efektive për të arritur qëllimin,
- Ju e keni identifikuar qartë problemin
- dhe tashmë keni përcaktuar zgjidhjen më të mirë të mundshme për të
- Ju tashmë i keni përcaktuar kundërshtarët dhe aleatët tuaj
- Dhe ju i keni përcaktuar palët e interesuara

Por ky nuk është fundi i rrugëtimit në një fushatë të suksesshme, ky është vetëm fillimi! E tëra që keni bërë deri në këtë pikë është të bëheni gati për përhapjen e mesazhit tuaj në publik për fushatën. Për ta bërë këtë, ju ende duhet të punoni në 5 hapat e ardhshëm që mund të përcaktojnë planin tuaj të komunikimit të fushatës:

IDENTIFIKIMI I AUDIENCËS SUAJ TË SYNUAR

është një hap kritik në përpjekjet tuaja të përgjithshme të komunikimit. Është e rëndësishme të mbani mend se ka të ngjarë të keni një numër audiencash të ndryshme – secila prej tyre mund të preferojë lloje të ndryshme informacioni dhe ka të ngjarë të ketë preferenca të ndryshme për mënyrën se si e marrin atë informacion. Ju gjithashtu do të merrni parasysh pozicionet

dhe interesat e audiencës suaj dhe si kjo mund të ndikojë në planet tuaja. Çështjet që duhet të merrni në konsideratë përfshijnë:

- Cilat janë nivelet e mëparshme të njohurive, qëndrimet dhe sjelljet e secilës audiencë pasi lidhet me projektin tuaj?
- Cilat janë pengesat në komunikim për secilin grup të palëve të interesit?
- Cilat janë disa nga karakteristikat kryesore (p.sh. aksesimi / komoditeti në internet, vendndodhja gjeografike, koha në dispozicion, etj.) e secilës audiencë? Si do t'i përdorni këto karakteristika për t'ju ndihmuar në drejtimin e përpjekjeve tuaja të komunikimit?

ZHVILLIMI I MESAZHIT TUAJ: Mesazhet janë deklaratat që do të përcjellin informacione të rëndësishme. Nënvizimi i temave me interes pub-

lik si, ruajtja e natyrës, mbrojtja e mjedisit mund t’ju ndihmojë të udhëzoni se çfarë informacioni doni të transmetoni. Audiencia juaj jep informacion të rëndësishëm në lidhje me çështjen dhe i detyron audiencat e synuara të mendojnë, ndjejnë ose veprojnë. Ju duhet t’i kushtoni vëmendje shitjes dhe servirjes sa më bukur të mesazheve tuaja bazuar në interesin e audiencës, duke siguruar që ato të jenë koncize dhe të kuptueshme, dhe të siguroheni që përmbledhin gjërat kryesore që janë të rëndësishme për ju në lidhje me projektin tuaj.

ZGJEDHJA E METODAVE MË EFEKTIVE:

Ka metoda dhe vende të panumërta për komunikimin e mesazheve. Përzgjedhja e metodave më efektive varet nga llojet e informacionit që dëshironi të përçoni, çfarë audiencat tuaja dëshirojnë më shumë të dinë dhe se si ka gjasa që ata të preferojnë të kenë informacionin tuaj. Prandaj, kanalet tuaja të komunikimit ka shumë të ngjarë të jenë të ndryshme për secilën audiencë. Çështjet që duhet të merrni në konsideratë përfshijnë:

- Nga i merr zakonisht informacionet audiencia juaj?
- Përmes metodave të shpërndarjes, audiencia juaj ka më shumë të ngjarë të na tërheqë vëmendjen?
- A do të duhet të përshtatni mesazhet tuaja ndryshe për media të ndryshme?

ZBATIMI I PLANIT TUAJ: Kur të keni identifikuar audiencën tuaj të synuar, mesazhet dhe metodat e dorëzimit, është koha për të zbatuar planin tuaj të komunikimit. Ju duhet të përcaktoni se kur të filloni komunikimin tuaj dhe datat dhe afatet e tjera kryesore. Kontaktoni ata që do t’ju ndihmojnë të përhapni mesazhin tuaj. Sigurohuni që të gjithë ata që janë të përfshirë e dinë mirë rolin e tyre në fushatë.

Vlerësimi i efektivitetit të planit tuaj të komunikimit: Idealisht ju mund të vlerësoni efektivitetin e strategjisë suaj të komunikimit për të bërë përmirësime ose rregullime përkatëse. Çështjet që duhet të merrni në konsideratë përfshijnë:

- Cilat janë pikat e forta dhe të dobëta të përpjekjeve tuaja të komunikimit?
- A i keni arritur ata që i kishit synuar? A janë ata duke i’u përgjigjur në mënyrat që ju keni shpresuar? Pse ose pse jo?
- A kanë ndryshuar perspektivat ose perceptimet e tyre për ju ose çështjet që po punoni?
- A kërkohen ndryshime në strategjinë tuaj në të ardhmen e afërt?

SAPI 5:

KRIJIMI I NJË MJEDISI POZITIV PËR ANGAZHIMIN E QYTETARËVE

Për të inkurajuar pjesëmarrjen e vazhdueshme, është “një domosdoshmëri” të vazhdoni të ofroni përvoja dhe mundësi të vlefshme. Pjesë e kësaj është organizimi dhe drejtimi i takimeve efektive dhe efikase dhe zgjidhja e çdo konflikti në mënyrë të drejtë dhe efikase. Një pjesë tjetër e rëndësishme është të sigurohemi që pjesëmarrësit të ndihen rehat kur flasin dhe ndajnë idetë e tyre gjatë takimeve dhe që idetë e tyre të merren parasysh seriozisht.

○ BËRJA E TAKIMEVE QË TË FUNKSIONOJË

Vendimet e komunitetit rrallë mund të merren pa takime. Takimet e strukturuar dhe të zhvilluara në mënyrë efikase ofrojnë mundësinë më të mirë për pjesëmarrje të dobishme të publikut. Takimet e organizuara dobët dhe të dirigjuara i bëjnë pjesëmarrësit të ndjehen sikur kanë humbur kohën e tyre dhe nuk ka gjasa të kthehen. Takimet kaotike gjithashtu zakonisht nuk arrijnë të përmbushin qëllimet e tyre dhe reflektojnë keq në organizatë.

Gjatë takimit, është thelbësore për ju që pjesëmarrësit të ndiejnë se ka respekt për të gjithë pjesëmarrësit dhe kontributin e tyre. Takimet gjithmonë duhet të fillojnë në kohë në mënyrë që të mos ndëshkoheshin ata që janë të përpiktë. Kjo gjithashtu krijon bazën për sa serioz jeni në lidhje me bërjen efektive të takimit. Mos harroni të qëndroni në orar dhe të qëndroni në temën në fjalë, por sigurohuni që t’u jepni të gjithëve mundësinë për të folur, në mënyrë që të merrni më mirë

informacionin prej tyre.

○ METODAT E VENDIMMARRJES

Përveç “pronësisë”, një tjetër element kryesor i fushatës është udhëheqja. Ka shumë mënyra sesi të drejtohet një fushatë e suksesshme, por i gjithë procesi drejtues kalon në një fazë themelore që është procesi i vendimmarrjes. Është mjaft e rëndësishme se kush i merr vendimet dhe si merren vendimet në mënyrë që të garantojë vazhdimin e një fushate të besueshme dhe të suksesshme. Në paragrafët vijues janë renditur gjashtë metoda se si merren vendimet. Secila prej metodave ka përfitime dhe sfida.

OPSIONI 1 • MARRËVESHJE SPONTANE

Kjo ndodh vetëm herë pas here kur ekziston një zgjidhje që favorizohet nga të gjithë dhe ka një marrëveshje të plotë midis pjesëmarrësve. Zakonisht ndodh pak a shumë automatikisht dhe çështjet për të cilat merret vendimi janë relativisht të parëndësishme.

- *Përfitimet:* Të shpejtë, të lehtë, unifikues
- *Sfidat:* Shumë shpejt, mungesë diskutimi
- *Përdoret më së miri:* Kur diskutimi i plotë nuk është kritik, çështje të parëndësishme.

OPSIONI 2 • NJË PERSON VENDOS

Kjo ndodh kur grupi vendos se atyre u

shërben më mirë që një person të vendosë në emër të grupit. Edhe pse kjo mund të tingëllojë jodemokratike, mund të jetë e dobishme në disa rrethana. Kjo mund të çojë në vendime më të shpejta dhe zgjidhje më efikase për shumë çështje, veçanërisht nëse ky person ka qenë i zellshëm për mbledhjen e këshillave dhe kontributeve.

- *Përfitimet:* Mund të jetë i shpejtë, përgjegjshmëri e qartë
- *Sfidat:* Mungesa e inputeve, blerja e ulët, pa sinergji
- *Përdorimet:* Kur një person është ekspert ose i gatshëm dhe i aftë të marrë këtë rol.

OPSIONI 3 • KOMPROMISI

Kjo është shpesh e përshtatshme kur ekzistojnë dy ose më shumë opsione të dallueshme dhe anëtarët janë shumë të polarizuar. Pastaj kërkohet një pozicion i mesëm që mund të përfshijë ide nga të dy palët.

- *Përfitimet:* Diskutim i mirë, krijon një zgjidhje
- *Sfidat:* Mund të jetë kundërshtar, të fitojë / humbasë, ndan grupin
- *Përdorimet:* Kur pozicionet janë të polarizuara dhe konsensusi është i pamundur.

OPSIONI 4 • ME VOTIM TË ALTERNATIVAVE

Ky është një mjet për përcaktimin e përparësive që është i dobishëm për marrjen e vendimeve kur grupet kanë një grup të gjërë opsionesh dhe duhet të rendisin renditjen e atyre opsioneve bazuar në një grup të përcaktuar kriteresh.

- *Përfitimet:* Sistematike, objektive, pjesëmarrëse, ndihet si fitore
- *Sfidat:* Kufizon dialogun, zgjedhjet e ndikuara, përparësitë reale mund të mos shfaqen
- *Përdorimet:* Për të renditur ose dhënë përparësi një listë të gjatë opsionesh.

OPSIONI 5 • ME SHUMICË VOTASH

Kjo përfshin të kërkuar nga anëtarët të zgjedhin opsionin që favorizojnë pasi të jenë identifikuar zgjedhjet të qarta. Cilësia e votimit rritet gjithmonë nëse ka pasur kohë të përshtatshme për të marrë parasysh të gjitha idetë dhe konsideratat para votimit.

- *Përfitimet:* Shpejtë, me cilësi të lartë nëse shoqërohen me dialog, rezultat i qartë
- *Sfidat:* Mund të jetë shumë e shpejtë, dialog i kufizuar si mundësi, ndikon në zgjedhjet
- *Përdorimet:* Çështje e parëndësishme, kur ka mundësi të qarta, nëse ndarja në grup është në rregull me të gjithë.

OPSIONI 6 • NDËRTIMI I KONSENSUSIT

Kjo përfshin të gjithë që të kuptojnë qartë situatën ose problemin, duke analizuar të gjitha faktet dhe perspektivat përkatëse dhe më pas duke zhvilluar bashkërisht zgjidhje që përfaqësojnë mendimin më të mirë të të gjithë grupit për vendimin optimal.

- *Përfitimet:* Bashkëpunuese, sistematike, pjesëmarrëse, e orientuar drejt diskutimit
- *Sfidat:* Merr kohë, kërkon të dhëna të mira dhe aftësi të anëtarëve
- *Përdorimet:* Çështje të rëndësishme, kur ka rëndësi blerja totale.

HAPI 6:

KRIJIMI I DIALOGUT DHE INKURAJIMI I DISKUTIMEVE PRODUKTIVE

INKUADRIMI I ÇËSHTJES

Mënyra me të cilën një çështje trajtohet, përpunohet dhe vepron, është jashtëzakonisht e rëndësishme për zgjidhjen përfundimtare të saj. Për të trajtuar në mënyrë efektive çështjen tuaj, është e dobishme ta sqaroni atë ose ta kornizoni në një mënyrë që të përqendrohet në problemin e vërtetë. Në shumë raste, komentet ose shqetësimet shprehen në një mënyrë që nuk përqendrohet domosdoshmërisht në çështjet reale themelore. Për shembull, një numër i HEC-eve janë planifikuar të ndërtojnë në lumenjtë shqiptarë. Në përgjigje të njoftimit të këtij projekti, qytetarët e shqetësuar u komunikojnë zyrtarëve të tyre të zgjedhur se ata janë kundër HEC-eve në zonën përkatëse. Sidoqoftë, ky kundërshtim ka të bëjë me komponentë të caktuar të projektit, të tilla si humbja e biodiversitetit, humbja e ujit të nevojshëm për bujqësi, presioni i rritur i zhvillimit, humbja e hapësirës së hapur ose shqetësimet mjedisore. Në vend të kësaj, çështja u prezantua si “shkatërrimi i lumit”, i cili solli pjesëmarrësit e mundshëm në proces që nga fazat e hershme dhe lejoi që të shqyrtoheshin më shumë opsione. Inkuadrimi i çështjes është një proces thelbësor për ndërtimin e fushatës. Ky është një proces i ngritjes së një çështjeje që është plotësisht e qartë dhe e mbështetur nga fakte të padi-

skutueshme shkencore. Inkuadrimi duhet të merret gjithashtu me kontekstualizimin e çështjes në rrethanat përkatëse në mënyrë që të jetë interesant dhe tërheqës për shumicën e njerëzve që ju kërkoni mbështetje.

PËRQENDROHUNI TE INTERESAT JO TE POZICIONET

Kur merreni me çështje problematike, ju e kuptoni ndryshimin midis interesave dhe pozicioneve. Pastaj, ju përqendroheni në interesat në mënyrë që të gjeni gjuhën e përbashkët dhe konfliktin e zgjidhur.

Një pozicion mbi një çështje është diçka për të cilën duhet të vendosni dhe është mënyra se si një palë e interesuar mendon se çështja duhet të zgjidhet ose adresohet. Një pozicion mund të shihet si promovim i një veprimi ose politike për të zgjidhur një problem. Një pozicion zakonisht kënaq interesat e vetëm një ose disa individëve.

Interesi është ai që e bën dikë të vendosë për pozicionin e tij ose të saj. Interesat zbulojnë pse një palë e interesuar nuk pajtohet me një tjetër në disa aspekte të një çështjeje. Në mënyrë tipike, mosmarrëveshjet burojnë nga ndryshimet në ndjenja dhe mendime rreth asaj që dëshiron secila palë e interesit. Për secilin interes mund të ketë një numër pozicionesh të kënaqshme të mundshme. Shpeshherë, njerëzit zh-

villojnë një pozicion të menjëhershëm për një çështje dhe i përmbahen asaj pa marrë parasysh të gjitha alternativat e mundshme. Kjo ndodhi çështjen që është marrë në analizë në rastin studimor të paraqitur në kapitullin 5. Shumica e qytetarëve ishin kundër ndërtimit të HEC-eve dhe kërkuan mbështetjen e EcoAlbania-s për të vazhduar betejën e tyre.

BASHKËPUNIMI NË ZGJIDHJEN E PROBLEMEVE

Bashkëpunimi në zgjidhjen e problemeve inkurajon pjesëmarrësit të përqendrohen në interesat e tyre të ndërsjellë për të punuar me çështje komplekse. Bashkëpunimi në zgjidhjen e problemeve bazohet më shumë në të gjithë pjesëmarrësit që marrin përfitim të ndërsjellë sesa disa fitues dhe disa humbës. Të gjitha palët bëjnë fitime reciproke duke u siguruar që të gjitha nevojat e grupeve të jenë përmbushur me koston më të ulët të mundshme.

Bashkëpunimi në zgjidhjen e problemeve nënkupton përcaktimin e kundërshtarëve si partnerë në përpjekjen për të gjetur një zgjidhje të pëlqyeshme për të gjithë pjesëmarrësit. Kjo metodë mund të inkurajohet nga:

- mbajtja e grupit të përqendruar në qëllimet e fushatës;
- nxitja e dëgjimit të të gjitha anëve të çështjes;
- inkurajimi i individëve për të kuptuar plotësisht se çfarë duan

pjesëmarrësit dhe pse;

- duke kërkuar zgjidhje të sugjeruara, jo vetëm probleme;
- theksimi i përfitimeve të marrëveshjes dhe pasojave të mos aritjes së një marrëveshjeje.

BALLAFAQIMI ME KONFLIKTIN

Konflikti është një pjesë e zakonshme e jetës dhe mund të lindë nga ndryshimet në vlera, besime dhe qëndrime në lidhje me çështje të caktuara. Komunitetet lokale ballafaqohen vazhdimisht me çështje, të tilla si ndryshimet e përdorimit të tokës dhe shqetësimet mjedisore, që kanë potencialin të çojnë në konflikt.

Konflikti mund të jetë pozitiv dhe negativ. Konflikti i lejon njerëzit të shikojnë një temë në mënyra të ndryshme. Ky lloj diversiteti mund të sjellë ide krijuese dhe zgjidhje. Aspektet negative të konfliktit mund të përfshijnë zhgënjim, konfuzion dhe mosbesim. Shmangia e konfliktit nuk është një zgjidhje. Çelësi i afrimit të konfliktit në mënyrë konstruktive është njohja e tij si një proces që duhet të menaxhohet; konflikti i pakontrolluar është një kërcënim për mbijetesën e grupit dhe tenton ta bëjë grupin më pak efektiv. Një hap i parë drejt menaxhimit të konfliktit është njohja e burimit se nga vjen konflikti. Ekzistojnë disa lloje të konflikteve që mund të ndodhin brenda grupeve.

- *Konflikti i qëllimit:* ndryshimet në preferencat ose rezultatet e pritura.

- *Konflikti i detyrave:* ndryshimet në ide ose vlera midis individëve. Anëtarët e grupit mund të mos bien dakord për fakte ose mendime. Interpretimi i provave mund të vihet në dyshim. Konflikti i detyrave mund të jetë produktiv sepse rrit numrin e perspektivave të konsideruara dhe nivelin e të menduarit kritik për çështjen, gjë që mund të përmirësojë cilësinë e vendimeve të marra nga grupi. Është thelbësore, që të gjithë pjesëmarrësit të inkurajohen të ndajnë pikëpamjet e tyre, edhe nëse kjo mund të çojë në konflikt.
- *Konflikti procedural:* ndryshimet në lidhje me hapat drejt përbushjes së qëllimit. Procedurat e reja mund të identifikohen, dhe një axhendë e re të sugjerohet. Edhe qëllimi i grupit mund të ndryshohet. Konflikti procedural, si konflikti i detyrave, mund të jetë produktiv.
- *Konflikt afektiv:* ndjenja dhe emocione të papajtueshme midis individëve. Këto lloj konfrontimesh mund të çojnë në emocione të larta dhe ndarje midis anëtarëve të grupit.
- Inkurajoni praktika të sakta dhe të drejta të komunikimit. Pranoni pasaktësitë dhe ofroni informacionit të qartë.
- Të gjithë pjesëmarrësit duhet të jenë në gjendje të dëgjojnë dhe të ngrenë pyetje.
- Diskutimi duhet të përqendrohet tek çështjet, jo tek njerëzit.

Kur të jetë e nevojshme, ju mund të rininkuadroni konfliktin për t'u përqëndruar në problemin që mund të zgjidhet së bashku. Është mirë të kërkonti këshilla ("Çfarë do të sugjeroni të bënim?") Ose të kërkonti arsye për një qëndrim ("Ju duhet të keni argumenta të arsyeshme për të menduar se është një zgjidhje e drejtë; unë do të doja të dëgjoja pse."). Kur riformuloni, pyetjet tuaja fillono me "s", "pse", "pse jo", "çfarë", ose "kush".

Sapo të bihet dakord për një zgjidhje dhe ju jeni i sigurt për të bërë ndryshimet, i përforconi ato ndryshime dhe do të konfirmoni me të gjithë pjesëmarrësit se gjërat do të zgjidhen. Pas kësaj, në bashkëpunim me komunitetin mund të bëni një seri peticionesh, letra shqetësimesh dhe protestash.

Komunikimi dhe dialogu ndihmojnë në zgjidhjen e konfliktit. Mund të jetë e dobishme të keni një ndihmës neutral për të udhëhequr diskutimin. Disa sugjerime se si ta bëni diskutimin produktiv:

- Ju duhet të përfshini të gjithë anëtarët në diskutimin e konfliktit në mënyrë që askush të mos ndihet i lënë mënjanë.

RËNDËSIA E RUAJTJES SË LUMENJVE

4

4.1 SHËRBIMET E EKOSISTEMIT TË LUMENJVE TË SHËNDETSHËM

Në këtë kapitull do të përshkruhet në më shumë detaje rëndësia e ruajtjes së natyrës, saktësisht ekosistemeve lumore si një nga fushat e punës që EcoAlbania ka përjetuar. Ruajtja e natyrës është një çështje me interes të gjerë publik dhe për këtë arsye mund të jetë një çështje për fushatat publike. Për të arritur tek ndërmarrja e një fushate së pari duhet të mblidhen të gjitha njohuritë e nevojshme shkencore se pse është kaq e rëndësishme të ruhet natyra.

Në paragrafët e ardhshëm do të njiheni me më shumë informacion mbi ekosistemet lumore, mbrojtjen e tyre, kërcënimet dhe sfidat me të cilat përballen aktualisht.

Lumenjtë janë jetikë për ujitje të mbjellave dhe ekzistencën e jetës

në planetin tonë. Megjithëse ekosistemet lumore mbulojnë jo më shumë se 5% të planetit, ato përfaqësojnë vendin për më shumë se 45% të biodiversitetit që njohim sot. Kështu, lumenjtë konsiderohen të jenë pika të nxehta të biodiversitetit dhe “rrugët e jetës”. Ndikimi i lumenjve është gjithashtu ekzistencial për botën jo-ujore, e cila lidhet në mënyrë të pashmangshme me cilësinë dhe sasinë e ujit. Duke filluar nga ekosistemet bregore deri në botën urbane. Bimët do të dështonin të rriteshin dhe do të vdisnin nëse nuk marrin mjaftueshëm ujë. Trupi i njeriut nuk do të ishte në gjendje të funksiononte siç duhet nëse nuk ka ujë për të pirë. Ne e marrim të gjithë ujin që kemi nga lumenjtë dhe burimet.

Në infografikën më poshtë janë renditur disa nga shërbimet më të rëndësishme të ekosistemit që sigurojnë lumenjtë e shëndetshëm:

ECOSYSTEMS SERVICES WILD RIVERS

Support Biodiversity

Wild rivers life-lines. Countless fish species, birds and other animals live and along rivers and depend on them for their food. Rivers host approximately 45% of the known species worldwide.

Clean drinking water

The majority of the water we drink, comes from river and streams. If rivers ecosystems are polluted, they affect the quality of water we drink. The forest and river act as filters, constantly purifying the water so it requires less chemical treatment and expensive filtration to be clean enough to drink.

Flood Protection

A wild river's connected floodplains and wetlands mitigate a flood's damage, providing a "relief valve" for floodwaters, protecting downstream communities. When we protect a wild river we give it room to move, and room to accommodate floodwaters safely.

Recreation and tourism

Wild rivers are fun-and fun can be lucrative. Rafting, fishing, swimming, hiking and wildlife watching all draw people-and therefore money-to areas with healthy rivers

Spiritual and aesthetic value

Wild rivers are the milestones of civilization. Wild and free rivers are a key metaphor for the human experience. Poets use them as similes. Many religions have long held water as a part of their spiritual values. The rivers are a symbol of freedom and opportunity.

Agriculture

Rivers determine the agriculture development through the fertile land and irrigation water. Wild rivers works as perfect fertilizers as they transport nutrients.

Climate regulation

Wild Rivers and forests are the key mechanisms that define the micro-climate conditions. The natural functionality of the rivers regulates the air temperature and the rainfall cycle.

Supports human welfare

Wild rivers provide food and appropriate climate condition to support human populations welfare.

4.2 KËRCËNIMET KRYESORE TË EKOSISTEMEVE LUMORE

Ekosistemet e lumenjve përbal- len me shumë kërcënime. Lumen- jtë në të gjithë botën i nënshtrohen një spektri të gjerë presionesh duke përfshirë burimin pikësor dhe ndot- jen difuze, nxjerrjen e ujit, speciet bimore dhe shtazore invazive dhe modifikimin fizik. Kohët e fundit, njohja e dëmtimit fizik të shkaktu- ar nga ndryshimi i rrjedhës, kanal-

izimi, ndërtimi i argjinaturave për mbrojtjen nga përmbytjet, pastrimi dhe mbyllja nga digat ka çuar në ko- munitetet të angazhohen në ruajtjen e lumenjve për t'i mbrojtur ata nga ndryshimi fizik në dekadat e fundit. Veprimet e ruajtjes dhe restaurimit synojnë të ruajnë / rivendosin biodi- versitetin e lumenjve dhe shërbimet kryesore të ekosistemit nga të cilat varet shoqëria, siç janë sigurimi i ujit të pijshëm të pastër dhe menaxhimi natyror i rrezikut nga përmbytja. Si- pas studimeve shkencore të bëra në

kuadër të fushatës “Të shpëtojmë zemrën blu të Evropës” disa nga kërcënimet e identifikuar janë renditur më poshtë:

KANALIZIMI

Kanalizimi përfshin drejtimin, devijimin dhe thellimin e lumit natyror dhe krijimin e kanaleve artificiale. Kjo ndihmon lundrimin dhe përmirëson kullimin e tokës bujqësore dhe ul frekuencën e përmytjeve në nivel lokal. Lumi i kanalizuar ka forma uniforme dhe sedimente të shtratit të lumit që krijojnë një mungesë të ndryshueshmërisë së rrjedhës së nevojshme për të mbështetur habitate të ndryshme për komunitete të ndryshme jovertebrore dhe peshq të mitur. Një efekt tjetër i kanalizimit është shkëputja e lumenjve nga zonat e tyre të përmytjes që zvogëlon frekuencën e shkëmbimit të ujit dhe lëndëve ushqyese me zonat e përmytjes. Ironikisht, duke pasur parasysh që shpeshherë kanalizimit përoret si qëllim i mbrojtjes nga përmytja, kjo humbje e ruajtjes së përkohshme të ujit në zonën e përmytjes, e kombinuar me natyrën e drejtë të kanaleve që përshpejtojnë rrjedhën, mund të përkeqësojë përmytjen në rrjedhën e poshtme të lumenjve.

PRITAT

Pritat ndërtohen për të krijuar pellgje për të furnizuar me ujë për fabrika, industri dhe për të siguruar ujitje për

sektorin e bujqësisë. Ato ndryshojnë ndjeshëm karakterin natyror të lumenjve. Megjithëse një pjesë e rrjedhës është në gjendje të kalojë mbi struktura të tilla, lëvizja natyrore e ujit dhe sedimenteve prishen. Në rrjedhën e sipërme të ujërave, rrjedha e njëtrajtshme krijon një thellësi më të madhe se normalisht duke zhytur nën ujë barin dhe habitatin e bregut të lumit dhe mund të zvogëlojë bollëkun e disa bashkësive të bimëve ujore. Pritat gjithashtu krijojnë profile lumenjsh në mënyrë artificiale “të sheshtë” ose të shkallëzuar që çojnë në depozitimin e baltës dhe probleme shoqëruese të tilla si ruajtja e shtuar e lëndëve ushqyese. Një ndikim tjetër i pritave është bllokimi i lëvizjes së specieve në rrjedhën e sipërme dhe në rrjedhën e poshtme.

PËRFORCIMI I BRIGJEVE LUMORE

Përforcimi artificial i brigjeve duke përdorur gurë, lëndë drusore, materiale inerte ose beton synon të zvogëlojë lëvizjen e kanalit për të mbrojtur tokën, vendbanimet ose infrastrukturën (p.sh. urat dhe rrugët) dhe për të kufizuar hyrjen e sedimenteve nga brigjet që gërryen. Efektet e mbrojtjes së brigjeve përfshijnë kufizimin e aftësisë natyrore të një lumi për të gërryer dhe zhvendosur në përgjigje të përmytjeve, të cilat nga ana tjetër mund të rrisin rrezikun lokal të përmytjeve. Ndikimet e tjera fizike përf-

shijnë ngushtimin e kanalit që çon në rritjen e shpejtësisë së ujit që mund të gërryjejë shtretërit e lumenjve. Ndërtimi mund të çojë në humbje të menjëhershme të habitateve buzë bregut të detit, për shembull ato të përdorura nga shpendët e ujit, martina peshkatari, peshqit e detit dhe larvat e tyre. Efektet e mundshme afatgjata mund të përfshijnë një ulje/thellim të kanalit dhe kompleksitetit hapësirës së përmytjes të nevojshme për të krijuar habitate të ndryshme; ky është një shqetësim veçanërisht kur të dy brogjet e lumit përforcohen.

NDRYSHIMI I ZONAVE BREGORE DHE FUSHORE TË PËRMBYTJEVE

Zhvillimi i zonave të përmytjeve për bujqësinë, vendbanimet urbane dhe industrinë zvogëlon karakterin natyror të këtyre zonave dhe shpesh shoqërohet me kanalizimin, përforcimin e bankave dhe argjinaturat e përmytjeve. Kullimi dhe mbushja rezultojnë shpeshherë në humbjen e ligatinave, ujërave të ndenjura dhe kanaleve anësore, që do të thotë se këto habitate të zonave përmytëse tani janë shumë të rralla në zonat e ultëta. Komunitetet e vegetacionit bregdetar, si një përbërës i rëndësishëm i biodiversitetit të korridorit lumor, forcojnë brigjet e lumenjve për shkak të përforcimit nga rrënjët dhe nga ana tjetër ndihmojnë në përcaktimin e morfologjisë së lumenjve. Kur brigjet mbulohen me

bar të shkurtër dhe jo me pemë, ato janë relativisht më pak rezistente ndaj erozionit, duke rritur gjasat e zgjerimit dhe ndarjes së lumit. Humbja e mbulesës pyjore të brigjeve gjithashtu zvogëlon hijëzimin e nevojshëm si strehë për kafshët gjatë motit të nxehtë të parashikuar nga ndryshimi i klimës dhe zvogëlon potencialin për hyrjen e materialit prej druri në lumin gjatë.

PËRDORIMI I TOKËS

Përtej korridoreve të lumenjve, mënyra në të cilën përdoret toka mund të ketë një efekt afatgjatë në hyrjen e ujit dhe sedimenteve në lumë. Bujqësia ose urbanizimi intensiv mund të zvogëlojë nivelet e avullimit dhe depozitimit të ujit të tokës duke çuar në prurje të theksuara dhe në rrjedha të reduktuara në krahasim me rrjedhën normale. Në raste ekstreme, veçanërisht kur ka sipërfaqe të padepërtueshme të shoqëruara me zhvillimin urban, rrjedhja e përshpejtuar mund të çojë në erozion dhe zgjerim të kanalit lumor duke krijuar morfologji dhe habitate panatyrshëm të lumit. Megjithatë efektet ndryshojnë midis ujëmbledhësve, larmia e bashkësive të algave, jovertebroreve dhe peshqve mund të ndikohet negativisht për shkak të cilësisë së degraduar të ujit dhe regjimeve të rrjedhës së panatyrshme kur zona e sipërfaqeve të papërshkueshme i afrohet 10% të zonës së

pellgut ujëmbledhës. Futja e sedimenteve difuze nga zonat e përdorura për bujqësi - veçanërisht punimi i tokës, ose plantacione pyjore me rrjete të dendura kullimi - rrit rendimentet e sedimenteve duke çuar në probleme të ndotjes së shtratit të lumit dhe morfologjisë së ndryshuar. Kur ka depozita toksike në këto sedimente të çliruara, ato mund të ndotin lumin dhe të zvogëlojnë larminë e bashkësive të makro-invertebrorëve.

NDRYSHIMET KLIMATIKE

Lumenjtë janë shumë të ndjeshëm ndaj regjimit të ndryshimeve të temperaturës dhe reshjeve dhe për këtë arsye janë të prekshëm nga efektet e ndryshimit të klimës. Efektet e mundshme përfshijnë rrjedha ekstreme më të shpeshta që mund të ndikojnë në stabilitetin e habitatit fizik, si dhe në cilësinë e ujit. Këto efekte ndryshojnë habitatin, bollëkun e specieve, përbërjen dhe shpërndarjen dhe lidhjen midis trupave ujorë.

Projeksionet e ndryshimit të klimës mund të informojnë një diskutim të nivelit të lartë se kur ose ku mund të

ndryshojë habitatit dhe biodiversiteti i lumenjve. Për shembull, reshjet e zvogëluara të verës dhe avullimi i shtuar shkaktojnë stres në komunitetet e bimëve dhe peshqve të lumenjve dhe ligatinave.

DIGAT DHE RREGULLIMI I RRJEDHËS

Ndërtimi i digave për të krijuar rezervuarë për ujë të pijshëm, prodhimin e energjisë elektrike dhe kontrollin e përmbytjeve u përshpejtua në Shekullin e 19-të. Projektet e propozuara të hidrocentraleve në shumë lumenj kanë përmbytur zona unike aluviale me ishuj zhavorri, pyje dhe toka pjellore bujqësore. Prandaj, shumica e specieve që jetojnë ose kultivohen në zonat e ndikimit nga HEC-et preken rëndë. Shkencëtarët parashikojnë që popullatat e shumë specieve do të bien ndjeshëm. Në raste ekstreme, nuk sigurohet rrjedhë e kompensimit, kjo do të thotë se shëndeti i lumenjve është degraduar rëndë.

RASTI STUDIMOR

5

FUSHATA PËR MBROJTJEN E VJOSËS – PERLA E EGËR E PANJOHUR I EVROPËS

Lumi Vjosa në Shqipëri është një nga lumenjtë e fundit të egër të Evropës. Në rrugën e saj mbi 270 km, Vjosa rrjedh e pandikuar në mënyrë të natyrshme, e karakterizuar nga kanione të bukur, rrjedha të rrëmbyeshme, ishuj dhe kthesa që krijojnë gjarpërimë të mrekullueshme. Në disa zona shtrati i lumit zgjerohet në më shumë se 2 km në gjerësi. Çfarë e bën këtë lumë vërtetë të veçantë ndërkombëtarisht është fakti, se pothuajse të gjitha degët e tij rrjedhin të pandërprera dhe të paprekura, duke krijuar një rrjet lumor të gjallë si diçka që nuk haset më aktualisht në Evropë.

Burimi kryesor i lumit Vjosa është në territorin grek në afërsi të fshatit Vou-

voussa (nga i cili ka marrë dhe emrin). Në 80 km e para të rrjedhës së tij, përmes Greqisë lumi quhet Aoós, ndërsa me hyrjen në territorin shqiptar ai ndryshon emër dhe quhet Vjosë. Në Shqipëri dy tributarët kryesor janë Lumi Drinos (gjithashtu buron në territorin grek) dhe Lumi i Shushicës, i cili gjendet ndërmjet maleve, midis Vlorës dhe Gjirokastrës. Pjesa e poshtme e gjarpërimit zgjerohet në një luginë me ligatina të gjera, duke siguruar habitate për rritjen e peshqve, shpendëve migrues dhe shumë lloje të tjera. Lugina e Vjosës zë një sipërfaqe totale prej 6,700 km² nga Greqia në Shqipëri. Prurjet mesatare të shkarkimit në Detin Adriatik janë rreth 204 m³/s.

VLERAT: BIODIVERSITETI DHE SOCIO-KULTURORE

Lumi Vjosa në Shqipëri ka një rëndësi pan-evropiane apo edhe globale. Ai përfaqëson një nga sistemet e fundit të lumenjve të mëdhenj të paprekur në Evropë, duke bartur të gjitha llojet e ndryshme të ekosistemeve: nga grykat e ngushta në pjesën e sipërme deri në pjesët e gjera gjarpëruese në pjesën e mesme deri në deltën natyrore afër Detit Adriatik. Njohuritë shkencore në lidhje me Vjosën dhe biodiversitetin e saj ose proceset thelbësore fizike të tilla si transporti i sedimenteve ose sistemet e ujërave nëntokësore janë shumë të kufizuara. Ai është një nga lumenjtë më pak të eksploruar në Evropë: ne mund të dimë më shumë për biodiversitetin e sistemeve të lumenjve në Amerikën e Jugut ose Azi sesa ne për Vjosën. Shumë pak studime janë në dispozicion deri më tani. Por këto pak studime ekzistuese theksojnë rëndësinë

e luginës së lumit si pika e nxehtë e biodiversitetit në Shqipëri që ofron habitate ujore ideale për specie të shumta.²

Pellgu ujëmbledhës i lumit Vjosa ofron të gjitha llojet e ekosistemeve lumore, duke përfshirë kanione, pjesë të gjera me ishuj të mëdhenj me zhavorr, kthesa gjarpëruese dhe një grykëderdhje me një lagunë. Në këtë kuadër, Vjosa përfaqëson një nga thesaret natyrore të vendit. Një pjesë shumë e madhe e amfibëve shqiptarë (13 nga 16 specie të raportuara në Shqipëri, ose më shumë se 80%) dhe zvarranikëve (32 nga 37 specie të raportuara në Shqipëri ose më shumë se 86%) janë të pranishëm në ujëmbledhësin e Vjosës. Një larmi e madhe e specieve të shpendëve është e pranishme (257 specie ose afërsisht 80% e specieve të njohura në Shqipëri) dhe të lidhura

² http://www.ecoalbania.org/wp-content/uploads/2018/03/FactSheet_Vjosa_HQ.pdf

me habitate të ndryshme ujore. Ka më shumë se 70 specie shpendësh, kryesisht në ligatinat e Deltës së Vjosës. Zona është shtëpia e rreth 70 nga 83 speciet e regjistruara të gjitarëve në Shqipëri (rreth 84%), p.sh., lundra evropiane (*Lutra lutra*), një gjitar i rrezikuar globalisht. Rreth 150 specie të specieve të florës dhe faunës tashmë të njohur që janë renditur në Shtojcat e Konventës së Bernës. Për më tepër, megjithëse nuk është studiuar plotësisht, Vjosa ofron habitat për afërsisht 40 specie të reja për florën dhe faunën shqiptare, nga këto 2 specie të reja për shkencën. (Shumka et al., 2018). Përgjatë lumit ka disa zona të mbrojtura: Rezervat i Rregullt Natyror (1); Parku Kombëtar (1); Monumenti i Natyrës (110); Rezervat Natyror i Menaxhuar (1). Sidoqoftë, ekosistemi lumor ka shërbyer më së shumti si kufi me këto zona të mbrojtura sesa një pjesë integrale e bio-korridoreve. Si i tillë, lumi është me vlerë të jashtëzakonshme, gjë që e bën atë të denjë për një përcaktim të veçantë mbrojtjeje: Parku Kombëtar i parë i një Lumi të Egër në Evropë.

Vjosa me rrjedhje të lirë ka një rëndësi të jashtëzakonshme për lloje të ndryshme të peshqve migrues, d.m.th. për speciet e peshqve të rrezikuar në mënyrë kritike si ngjala (*Anguilla Anguilla*), si dhe speciet sub-endemike të peshqve si gurnecka e Ohrit (*Cobitis ohridana*) dhe gurnecka e Pindit (*Oxynoemacheilus pindus*). Për sa i përket popullsisë së shpendëve, zona ofron terren për shumimin e (*Burhinus oedicnemus*), baltaku i vogël (*Charadrius dubius*) dhe të tjerë, terren për (*Sterna albifrons*), Kali i Qyqes (*Neophron percnopterus*) dhe skifterit kthetruverdhë (*Falco naumanni*), si dhe një habitat i rëndësishëm për lundrën, lloj i kërcënuar (*Lutra lutra*). Për shkak të mungesës së njohurive, statusi i disa specieve është i paqartë, për shembull *Sterna albifrons*, e cila shihet

rregullisht në zonën e Poçem dhe më poshtë, por vendet e folezimit nuk janë regjistruar ende. Proceset morfo-dinamike të patrazuara me zhvendosjen e sasive të mëdha të sedimenteve kanë çuar në një rigjenerim të vazhdueshëm natyror të këtyre habitateve, si dhe në një erozion anësor, duke prodhuar brigje lumenjsh në shkallë të gjerë. Këto ofrojnë baza shumimi për mijëra martina rëre (Riparia riparia), për Martin peshkatarin (Alcedo atthis) dhe Bletëngrënësit (Merops apiaster).

Flora e ekosistemit Vjosa është gjithashtu mbresëlënëse. Seksioni më i lartë i lumit bart një larmi të specieve bimore endemike të rrezikuara, siç është *Solenanthus albanicus* i rrezikuar. Lugina e poshtme karakterizohet nga pyje të përziera lisi (*Quercus* sp.) dhe mëllagjërës (*Arbutus andrachne*); për këtë të fundit lugina e Vjosës përfaqëson habitatin e vetëm në vend. Ky sistem lumor i endur karakterizohet nga brigje të mëdha zhavorri me bimësi pioniere, ishuj, krahë anësorë, pellgje dhe pyje aluviale me rrapishte (*Platanus orientalis*), shelgjishte (*Salix* spp.).

Për të kapërcyer hendekun e njohurive, rreth 30 shkencëtarë nga 4 vende dhe ekspertizë të ndryshme morën pjesë në një javë kërkimesh në Prill 2017 mbi lumin Vjosa më parë pothuajse të pashkelur në Shqipëri - në zonën ku është planifikuar të ndërtohet diga e HEC-it të Poçemit. Të gjithë ekspertët u mahnitën nga kompleksiteti dhe larmia e madhe e sistemit të lumit dhe çdo ekspertizë gjeti diçka në Vjosa - speciet, llojet e habitateve, proceset dinamike të lumenjve - që kanë humbur prej kohësh në të gjithë lumenjtë e rregulluar në Evropën Qendrore.

Vetëm vlerat unike të ruajtjes bëjnë që Vjosa të njihet si Mbretëresha e Lumenjve Evropianë. Në këtë kontekst, Vjosa konsiderohet si një pikë e nxehtë e biodiversitetit të ujërave të ëmbla dhe një nga zonat e rëndësishme për ruajtjen e ujërave të ëmbla “in situ” në Evropë. Për më tepër, paprekshmëria e sistemit lumor e bën atë një laborator në natyrë. Në pellgun ujëmbledhës të Vjosës, deri më tani ekzistojnë vetëm ndërprerje në shkallë të vogël përgjatë disa degëve, gjë që mundëson një dinamikë kryesisht të papenguar përgjatë rrjedhës së saj gjatësore, vertikale dhe anësore. Kjo situatë me ndikim minimal morfologjik antropogjen, krijon një rrjet lumor të gjallë, i cili është i jashtëzakonshëm ndërkombëtarisht.

Lumi Vjosa ka një vend të veçantë

dhe vendimtar në jetën e përditshme të njerëzve që jetojnë përgjatë brigjeve të tij. Tarracat e saj u sigurojnë fshatrave tokë pjellore për aktivitete bujqësore të tilla si prodhimi i bimëve dhe blegtoria. Bollëku dhe larmia e peshqve është jetike për ekonominë dhe mirëqenien e peshkatarëve vendas. Turizmi rekreativ në Vjosa dhe degët e saj është gjithnjë në rritje, veçanërisht në vitet e fundit në të cilat entuziastët kanë filluar të shijojnë aktivitete të tilla si rafting, kajak, not, etj.

Shumë biznese në shkallë të vogël dhe kompani të reja eko-turistike në zhvillim e kanë mbështetur ekzistencën e tyre në ujërat që rrjedhin falas të Vjosës. Për më tepër, Vjosa dhe uji i saj i pastër kristal kanë pasur një ndikim në zemrat e shqiptarëve dhe vlerat e tyre kulturore. Emri Vjosa vazhdon të jetë shumë i popullarizuar për vajzat në hqipëri emri përfaqëson bukurinë e lumit dhe natyrën e tij të paprekur.

KËRCËNIMET

Megjithëse Vjosa është ende kryesisht e padëmtuar, ajo kërcënohet seriozisht nga një sërë problemesh. Në vitet e ardhshme rreth 3.000 diga hidroenergjetike janë planifikuar në Ballkan ndërsa tashmë rreth 1.000 janë aktualisht në funksionim. Rreth 37% (1.004) projekte të projekteve të planifikuara do të ndërtohen në Zo-

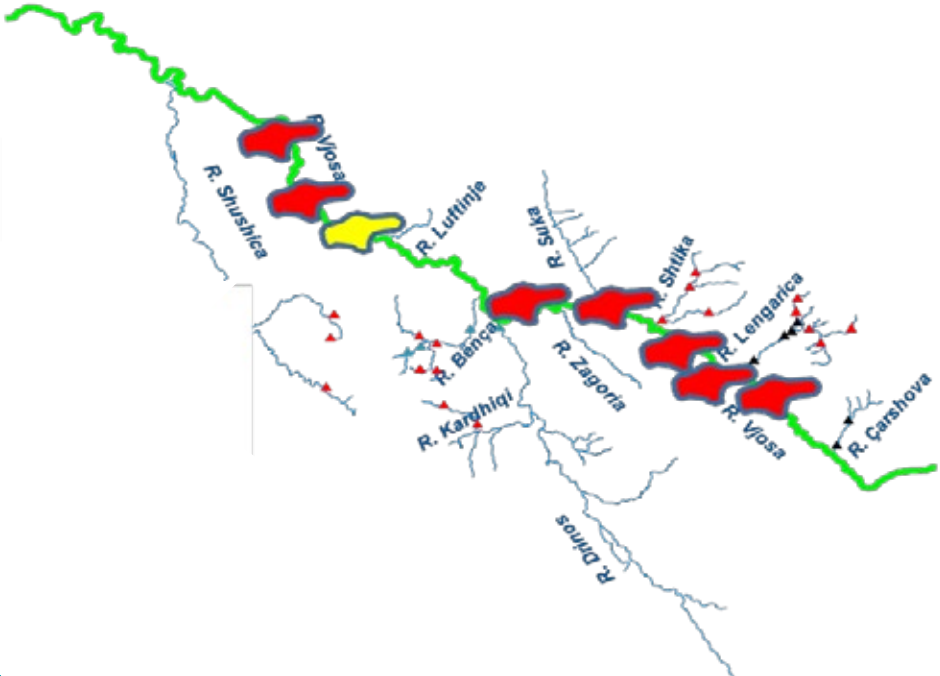
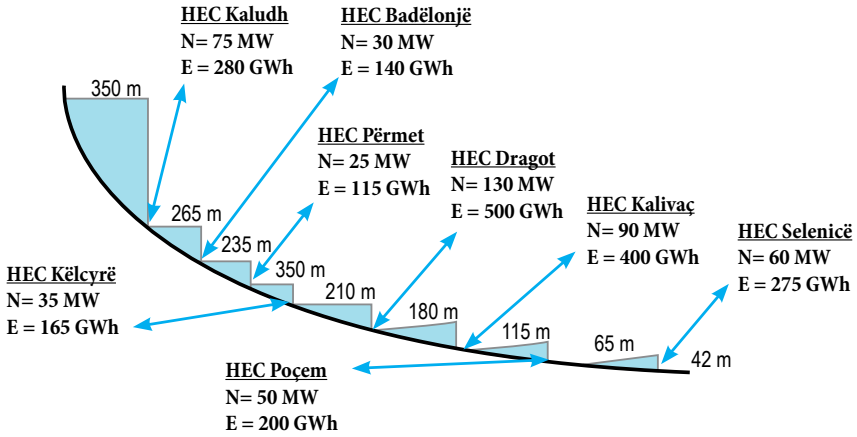
nat e Mbrojtura Mjedisore (Schwarz et al., 2018) Në pellgun ujëmbledhës të Vjosës janë planifikuar 45 hidrocentrale, nga ato vetëm 7 HEC-e të vegjël janë ndërtuar në degët e saj. Kështu, pjesa më e madhe e sistemit të lumenjve është akoma në një gjendje natyrore.

Digat kanë një ndikim të madh dhe të rëndë në disa aspekte të ekosistemeve lumore. Efektet e digave transmetohen në të gjithë gjatësinë e sistemit të lumenjve me ndikime të ndryshme që shfaqen si në zonën e rezervuarëve si dhe në rrjedhën e sipërme dhe në rrjedhën e poshtme të vendndodhjes së digës. Ndikimi më i rëndësishëm negativ është prishja e lidhjes gjatësore të sistemit. Digat çrregullojnë procese të qenësishme si rrjedha e energjisë dhe cikli ushqyes (Ru et al., 2020), balancimi i sedimenteve dhe lidhja (Gilvear et al., 2016, Poff & Hart, 2002, Wohl, 2019) dhe zvogëlojnë dinamikën hidrologjike (Graf, 2006) duke çuar kështu në një ndërprerje seriale e cila ndikon rëndë në të gjitha pjesët e lumit, jo vetëm në zonën e rezervuarit (Schmutz & Moog, 2018). Studime të shumta zbulojnë trende në shkallë të gjerë të humbjes së specieve të peshkut dhe zvogëlimin e bollëkut për shkak të humbjes së habitatit, copëzimit të habitateve dhe prishjes së regjimit hidrologjik (Carvajal-Quintero et al., 2017, Dynesius & Nilsson, 1994, Liermann et al., 2012, Nilsson et al., 2005).

9 DIGA ME DIGA NË TRUNGUN E VJOSËS

36 ME DERIVACION NË DEGËT E VJOSËS

SKEMA E SHFRYTËZIMIT TË LUMIT VJOSA

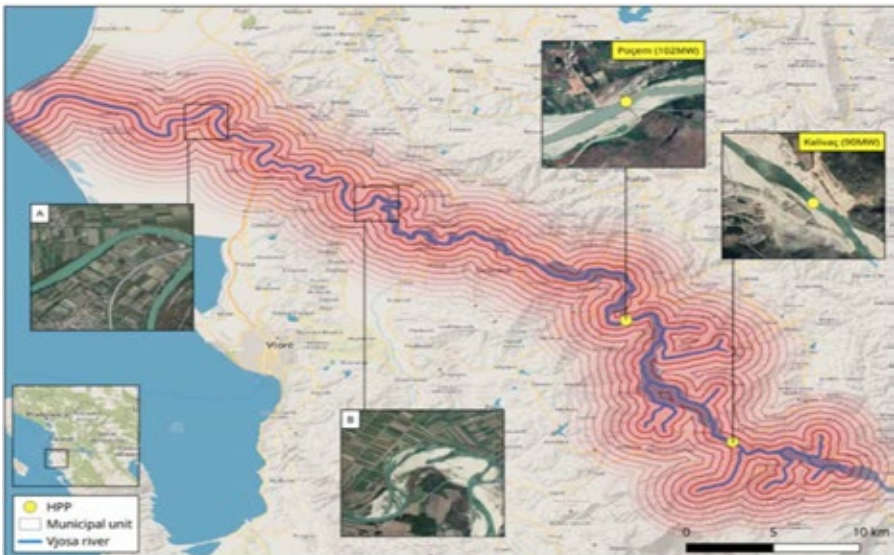
HEC-I I KALIVAÇIT

Rrjedha e mesme e Vjosës përbën një nga pjesët më dinamike të lumit. Këtu, peizazhi i lumit zgjerohet deri në 2 kilometra në gjerësi, duke mbuluar të gjithë luginën morfologjike. Në njërën nga "ngushticat" e lumit afër fshatit Kalivaç është planifikuar të ndërtohet projekti i digës me emrin e fshatit.

Projekti i Kalivaçit është hidrocentrali i parë në Vjosë, leja e të cilit daton që në vitin 1997. Ndërtimi i digës filloi në 2007, por është ndalur disa herë. Në fillim, burimi kryesor i investimit ishte investitori italian "Becchetti Grup" dhe Deutsche Bank, por punimet e ndërtimit arritën deri në 30%, duke e mbajtur lumin akoma të paprekur. Kompania italiane gjithashtu kishte probleme të vazhdueshme likuiditeti me

kompanitë e nënkontraktuara, të cilat kanë braktisur punimet. Në maj 2017, qeveria shqiptare anuloi kontratën e koncesionit me kompaninë italiane "Kalivaç Green Energy" të investitorit Francesco Becchetti dhe rifilloi procedurat për hapjen e tenderit për ndërtimin e HEC-it të Kalivaçit.

Në Tetor 2017, Ministria e Energjisë dhe Industrisë shpalli fituesit e koncesionit bashkimin e shoqërive "Fusha sh.p.k." dhe "Ayen Enerji", për këtë të fundit, Gjykata Administrative mori vendimin për të anuluar koncesionin në pronësi saj për ndërtimin e hidrocentralit të Poçemit, që planifikohet të ndërtohet rreth 10 km më poshtë digës së Kalivaçit në lumin Vjosa. Me një digë të lartë 47m, hidrocentrali i Kalivaçit parashikon

të mbulojë rreth 1700 ha habitate të ndryshme, tokë të punueshme dhe më shumë se 120 shtëpi në Bashkinë Memaliaj. Diga e gjatë 500 metra, e vendosur në të dy anët e kodrave është planifikuar të formojë një rezervuar me një vëllim prej 350 milion m³ me një kapacitet të instaluar nga energjia prej 111MW. Komuniteti lokal si dhe OJQ-të, shkencëtarët dhe shoqëria civile në Shqipëri janë kundër këtij konstruksioni që do të shkatërronte pjesën më të mirë të trashëgimisë natyrore shqiptare.

HEC-I POÇEMI

Në zonën e Poçemit, lumi krijon habitate të jashtëzakonshme të bimësisë aluviale dhe ofron toka pjellore për njerëzit që jetojnë përgjatë tij. Të ardhurat kryesore të banorëve bazohen kryesisht në bujqësi. Hidrocentrali i dytë më i madh në Vjosa është ai i Poçemit dhe diga e tij është planifikuar të ndërtohet afër fshatit Poçem. Projekti i hidrocentralit të Poçem parashikon ndërtimin e një dige rreth 30m në lartësi, 200m në gjatësi dhe me një kapacitet të instaluar prej 102, 2 MW. Diga e HEC-it do të krijojë një rezervuar prej 24 km², i cili do të përmblytë rreth 2000 ha tokë bujqësore, në fshatrat e Bashkive Mallakastër dhe Selenicë. Koncesioni iu dha “Kovlu Energji” që është bashkimi i dy shoqërive turke “Ayen Enerji” dhe “Cinar

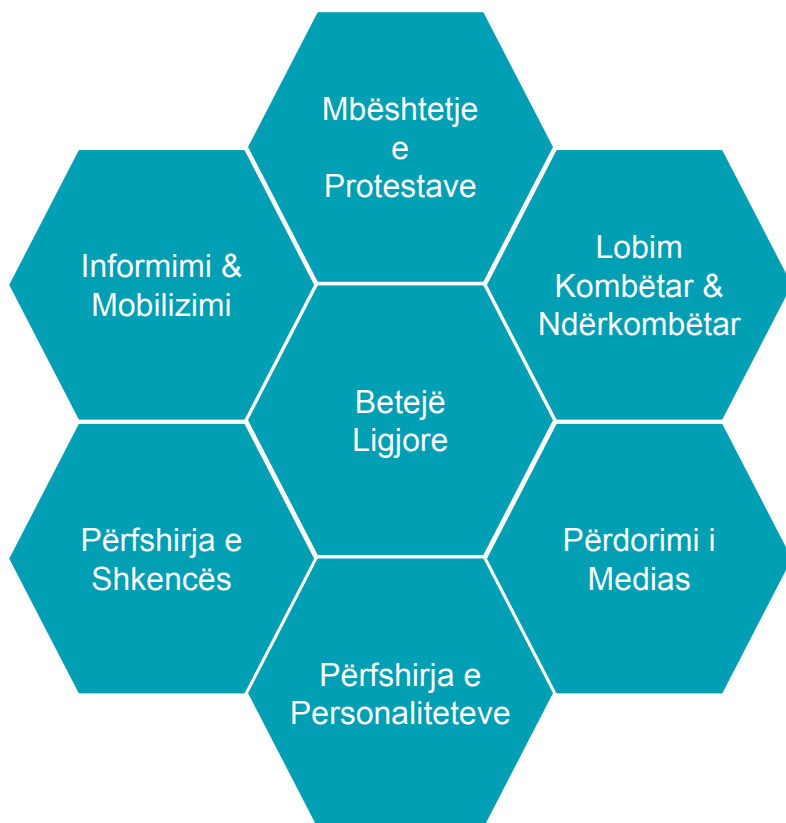
San” në Shtator 2016. Kompania nuk kreu asnjë dëgjese publike me komunitetin e prekur dhe Njësitë e Qeverisjes Vendore duke shkelur në këtë mënyrë legjislacionin shqiptar dhe konventat ndërkombëtare. Pas një sërë peticionesh, letra shqetësimesh dhe protestash, 38 banorë dhe 3 OJQ-të ngritën një padi duke kërkuar anulimin e kontratës për hidrocentralin e Poçemit më 2 dhjetor 2016. Brenda 5 muajsh pas një serie të seancave gjyqësore në 2 maj 2017 Gjykata Administrative e Shkallës së Parë në Tiranë vendosi të deklarojë anulimin e kontratës së koncesionit të nënshkruar midis Ministrisë së Energjisë dhe Industrisë dhe kompanisë turke “Kovlu Energji” si rezultat i një serie shkeljesh të ligjit procedural. Procesi është duke vazhduar ndërsa Autoritetet Publike apelojnë vendimin e Gjykatës.

Hidrocentralet e parashikuara do të kishin ndikime të rënda në speciet dhe habitatet e pacenuara të sistemit të lumor të Vjosës. Në përmbledhje, Poçemi dhe Kalivaçi si dhe projektet e tjera të parashikuara në Vjosa dhe degët e saj do të shkatërronin systemin lumor të fundit të egër të paprekur të Evropës. Ato do të çonin në një humbje të rëndë në biodiversitetin dhe do të ndikonin në të gjitha shërbimet e ekosistemit, të tilla si pastrimi natyror i ujit, shtresat e ujërave nëntokësore për furnizimin me ujë të pijshëm dhe bujqësinë,

zbutjen e përmbytjeve dhe mundësitë e tij unike për një zhvillim rekreativ. Ndryshe nga projektet e digave “të mëdha” të parashikuara në lumin Vjosa, hidrocentralet më të vegjël në degë janë projektuar me devijim: deri në 95% të ujit merret nga lumi, devijohet në tuba në turbinë gjeneruese të energjisë elektrike në një lartësi më të ulët. Përveç kësaj kritereve për respektimin e rrjedhës minimale ekologjike nuk respektohen në shumicën e rasteve.

FUSHATA

Fushata për mbrojtjen e Vjosës ka nisur që nga viti 2013 dhe vazhdon ende. Fushata ka rezultuar të jetë e suksesshme me beteja të fituara dhe shumë pengesa po ashtu. Strategjia e përgjithshme e fushatës bazohet në 7 shtylla kryesore të përshkruara skematikisht si në nforgrafikën më poshtë:

1. MBYLLJA E HENDEKUT TË NJOHURIVE - PËRFSHIRJA E SHKENCËS

Kjo taktikë ka qenë një nga elementët kryesorë të suksesit në fushatë. Hapi i parë ka qenë vlerësimi i situatës mbi biodiversitetin, kërcënimet dhe mundësia për skenarë të ndryshëm të zhvillimit. Kështu, një set i plotë i informacioneve është gjeneruar gjatë 7 viteve të fushatës. Me ndihmën e një rrethi të gjerë të komunitetit shkencor, faktet që kemi sjellë kanë qenë të pakundërshtueshme. Kjo ka shërbyer për të rritur besimin dhe

për të tërhequr gjithnjë e më shumë njerëz në fushatën për ruajtjen e vlerave të identifikuar të Vjosës. Përveç kësaj, mjete / taktika që ne kemi zgjedhur është të inkurajojmë shkencëtarët të komunikojnë publikisht mesazhin e tyre jo vetëm përmes punimeve shkencore, por në mënyra të gjalla d.m.th. ngjarje publike, seminare, konferenca shtypi, tryeza të rrumbullakëta etj.

Foto: Konferencë e pazakontë për shtyp në një nga ishujt e Vjosës: Shkencëtarët duke demonstruar sesi duhet të ndërtohet një VNM
© jens-steingaesser.de

2. NDARJA E INFORMACIONIT - KRIJIMI I ALEANCEVE

Pas krijimit të të dhënave të informacionit, hapi tjetër i fushatës ka qenë ngritja e rrjetit të mbështetësve dhe aleanceve. Inkuadrimi i çështjes në kontekstin e duhur, ka shërbyer për të marrë lehtësisht pranueshmërinë nga komunitetet lokale. Mjeti i përdorur në këtë kornizë për komunikimin dhe shkëmbimin e informacionit ka qenë një seri takimesh ballë për ballë me komunitetin lokal dhe palët e interesuara. Kjo seri takimesh që janë zhvilluar në pothuajse të gjithë fshatrat

e luginës së Vjosës me emrin “Turi i Vjosës” ka ndihmuar shumë për të vendosur lidhjen me njerëzit dhe për të krijuar aleanca organike në fushatën për mbrojtjen e lumenjve nga ndërtimi i digave i cili u identifikua si kërcënimi kryesor.

Turi i takimeve është konceptuar dhe zbatuar si një takim i komunitetit për shkëmbimin e informacionit dhe jep aftësinë për të gjithë për të kontribuar dhe për t’u përfshirë në fushatë.

Foto: Turi i Vjosë, Takimi në Përmet në 2014 © Roland Tasho

3. MBËSHTJA E PROTESTAT QYTETARE

Takimet kanë shërbyer për t'i dhënë të gjithë pjesëmarrësve pronësinë mbi çështjen dhe aftësinë për të luajtur rolin e tyre në mbrojtjen e lumit. Metodat e ndërgjegjësimit gjithashtu janë përpunuar dhe komuniteti lokal ka gjetur fushatën për të përmbushur shqetësimet e tyre kryesisht në lidhje me ndikimet negative që do të sillte hidrocentrali dhe veçanërisht për shkak të faktit se ata ishin anashkaluar nga procesi i vendimmarrjes në lidhje me ndërtimin e digave. Në këtë kontekst, të gjitha bashkësitë

lokale përgjatë luginës kanë organizuar shumë protesta për çështjet që i shqetësojnë ato. Roli i EcoAlbania si drejtues dhe koordinator i fushatës ka qenë që të vetëdijësojë të gjithë anëtarët e komunitetit për çështjen e përbashkët dhe të bëjë të mundur bashkëpunimin dhe kohezionin e protestës drejt unifikimit të zërit të tyre. Në këtë kontekst janë organizuar disa protesta në mbarë vendin edhe në kryeqytet në Tiranës për mbrojtjen e Vjosës dhe të gjithë Lumenjve në Shqipëri.

Foto: Komuniteti i Kutës duke protestuar kundër ndërtimit të HEC-it të Poçemit duke bllokuar rrugën nacionale në 2017 © Besjana Guri

4. LOBIMI KOMBËTAR DHE NDËRKOMBËTAR

Lobimi mund të jetë një mjet i suksesshëm i fushatës. Në këtë këndvështrim EcoAlbania ka ndërmarrë fushata të gjera lobimi në të gjitha nivelet. Duke filluar nga niveli i vendimarrësve lokalë në luginën e Vjosës duke siguruar që në fazat e hershme të fushatës mbështetjen dhe besnikërinë e tyre ndaj kauzës. Vazhdimi me sigurimin e aleancave në nivelet e vendimarrjes qendrore, në parlament, presidencë, etj. Një lobim shumë i fortë është bërë në institucionet ndërkombëtare ku Shqipëria është palë ose anëtare për të genë pjesëv si BE.

Kështu, një seri takimesh lobimi dhe disa aktivitete të veçanta janë orga-

nizuar në Parlamentin Evropian në lidhje me Vjosën në veçanti dhe Lumenjtë Ballkanikë në përgjithësi. Kjo ka kontribuar në rritjen e presionit mbi vendimmarrësit shqiptarë për të mos shkuar më tej me planet e ndërtimit të digave.

Si rezultat i punës së lobimit, Vjosa përmendet ekspisicishtë dhe rregullisht në Raportin e Progresit të përgatitur nga BE brenda kornizës së Procesit të Anëtarësimit për Zgjerimin e BE ku Shqipëria është një vend kandidat që prej disa vitesh tashmë. Vjosa përmendet si një nga shqetësimet e BE si “detyra shtëpie” për Shqipërinë për të ruajtur këtë pjesë unike të trashëgimisë natyrore Evropiane.

Foto: Session dëgjese speciale mbi lumenjtë e Ballkanit në Parlamentin Evropian, Bruksel 2015 © Cornelia Wiesser

5. TËRHEQJA E MEDIAVE

Tërheqja e mediave, mund të jetë mjaft e vështirë në ditët e sotme, por nëse mund të sigurohet kjo është një arritje shumë e rëndësishme drejt një fushate të suksesshme. Në rastin e fushatës së Vjosës në fillim ka qenë shumë e vështirë për të fituar vëmendjen e mediave për këtë çështje, veçanërisht për mediat kombëtare. Sidoqoftë, mjeti për të kapërcyer këtë situatë ka qenë bindja e mediave të mëdha ndërkombëtare për të mbuluar çështjen e Vjosës përmes artikujve. Nga ky moment e më tej, situata ka ndryshuar katërcipërisht dhe ndërkombëtarizimi i çështjes së Vjosës ka ndryshuar gjithashtu rrjedhën e fushatës.

Media mund të luajë 2 role të rëndësishme në të njëjtën kohë: së pari mund të transmetojë me lehtësi mesazhin dhe ta bëjë problemin të dukshëm për një audience të gjerë dhe veçanërisht për audiencën që dëshironi të arrihi dhe së dyti përmes përhapjes së mesazhit mund të lidhë njerëzit që

ndajnë të njëjtën gjë shqetësim dhe t'i bëjë ata të vijnë së bashku për një bashkëpunim në fushatë.

Një mjet tjetër i zgjedhur nga EcoAlbania për të bërë tërheqjen e mediave në çështjen Vjosa ishte vizualizimi i bukurisë dhe kërcënimeve të luginës. Kështu, grupe fotosh dhe pamjesh u përgatitën për të fituar vëmendjen e medias.

Mënyrat tërheqëse për ndarjen e mesazheve janë gjithashtu të rëndësishme si në foton më poshtë që është marrë në një ngjarje unike: Turi i Lumenjve të Ballkanit. Kështu, turneu konsiston në një organizim të madh pedalesish nga e gjithë Evropa në 19 lumenj të Ballkanit për më shumë se 40 ditë me mesazhin kryesor për të mbrojtur lumenjtë në Ballkan nga ndërtimi i digave. Fotoja përfaqëson finalen e këtij turneu pasi Vjosa konsiderohet lumi i fundit i madh me rrjedhje të lirë në Evropë.

Foto: Finalja e Turit të Lumenjve të Ballkanit, 2017 © Andreë Burr

6. PËRFSHIRJA E PERSONALITETEVE

Njerëzit kanë emocione, madje edhe ata pa që marrin vendimet për ne. Kështu, ata mund të ndikohen emocionalisht dhe një mjet i mirë për t'u përdorur gjatë fushatës është të përfutosh nga fakti që njerëzit mund të ndikohen emocionalisht. Ka shumë mënyra sesi të përdoren emocionet

e njerëzve pasi ka shumë mënyra emocionale prej të cilave njerëzit ndikohen.

Në rastin e Vjosës janë përdorur shumë mënyra sesi njerëzit të emocionohen dhe kjo është arritur kryesisht përmes artit dhe duke angazhuar artistë të ndryshëm në fushatë.

Foto: Leonardo Di Caprio, së fundmi një nga mbështetësit e fushatës për mbrojtjen e Vjosës

Kështu, si pjesë e fushatës janë organizuar disa ekspozita fotografike, ngjarje publike që promovojnë vlerat shumëdimensionale të Vjosës, forume që mbledhin intelektualë dhe njerëz të famshëm, shfaqje filmash dhe koncerte. Qëllimi është që të vetëdijësojmë sa më shumë njerëz në lidhje me bukurinë dhe kërcënimet që po i kanosen Vjosës dhe të përfshijë gjithnjë e më shumë njerëz në fushatë.

Në këtë kontekst, mbrojtja e Vjosës ka mbledhur shumë artistë të rëndë-

sishëm si këngëtarë, fotografë, aktorë, piktorë dhe shkrimtarë të njohur për çështjen dhe disa prej tyre janë ambasadorë të fushatës

Foto: Koncerti "Mos ma prek Vjosën" i mbajtur në Tiranë në 2017 © Moris Rama

7. BETEJA LIGJORE

Në një sistem demokratik asgjë dhe askush nuk mund të jetë mbi ligjin. Pra, përdorimi i ligjit në anën tuaj mund të jetë një mënyrë shumë efektive për të fituar kauzën për të cilën po bëni fushatë.

Në këtë kuadër, EcoAlbania ka përjetuar në rastin e fushatës për mbrojtjen e Vjosës, në shumë mënyra se si të krijojmë një betejë të suksesshme ligjore.

Beteja ligjore mund të fillojë në një fazë shumë të thjeshtë siç është një kërkesë e thjeshtë për informacion, një peticion deri në ankesë administrative për një çështje të caktuar. Sidoqoftë, beteja ligjore është më konkrete kur kalon një proces gjyqësor në gjykata. Në këtë këndvështrim, çështja Vjosa ka pasur një rëndësi historike në Shqipëri pasi ka qenë çështja e parë mjedisore që është regjistruar në gjykatë dhe më në fund është fituar.

Betejat ligjore mund të shtrihen edhe në institucionet gjyqësore ndërkombëtare si konventat dhe gjykatat ndërkombëtare. Si e tillë çështja Vjosa është dërguar gjithashtu në disa konventa përkatëse si Konventa e Bernës, Konventa e Aarhusit, Komuniteti i Energjisë etj. Në këtë kontekst, çështja jo vetëm që ndërkombëtarizohet por ka fituar edhe një mbështetje të fortë nga institucionet e sipërpërmendura. Kjo mund të kontribuojë në rritjen edhe më të madhe të presionit ndaj vendimmarrësve shqiptarë në lidhje me Vjosën. Një strategji tjetër në këtë drejtim është krijimi i grupimit “Avokatët për Lumenjtë”. Ky ekip synon të sigurojë profesionistë për çështje ligjore, kryesisht avokatë që do të trajtojnë në proceset gjyqësore çështje të tjera të shkatërrimit të natyrës në të ardhmen.

SEKSIONI 4

REKOMANDIMET

NË KËTË SEKSION DO TË NJOHENI ME DHJETË MËNYRA SE SI SECILI PREJ JUSH MUND TË NDIHMOJË NË RUAJTJEN E LUMENJVE TANË.

1. MUNDHUNI TË KURSENI UJIN

Në përdorimin tuaj të përditshëm të ujit, edhe kur duket i bollshëm, provoni dhe zvogëloni përdorimin e tij. Qëndroni nën dush për më pak kohë dhe fikeni ndërsa pastroni. Rregulloni çezmat që pikojnë. Instaloni tualetet dhe dushe me konsum të ulët të ujit.

2. MBRONI CILËSINË E UJIT NË SHTËPI DHE NË PUNË

Ne të gjithë jetojmë në ujëmbledhësa. Përdorimi i tepërt i pesticideve dhe herbicideve në kopshtet tona mund të shkaktojë ndotës në rrjedhat ujore. Automjetet e mirëmbajtura dobët rrjedhin vaj dhe materiale të dëmshme. Hidhni në mënyrë të përshtatshme materialet toksike (p.sh. bojërat e shtëpisë). Ulni përdorimin e letrës dhe ricikloni gjithçka sepse prodhimi i materialit përfshin ujë. Asnjëherë mos hidhni mbeturina në rrjedhat ujore, edhe kur ato janë të thata.

3. NDIHMONI NË PASTRIMIN E RRJEDHAVE UJORE LOKALE DHE ZONAVE BREGORE

Si individë, ne mund të marrim mbeturina dhe të jemi vigjilentë ndaj burimeve të ndotjes. Si grupe, ne mund të organizojmë ditë “pastrimi të lumenjve” të cilat gjithashtu ndihmojnë në ndërtimin e

mbështetjes kolektive të komunitetit për ruajtjen dhe mbrojtjen e lumenjve. Nëse shihni hedhje të paligjshme ose burime të pamonitoruara të ndotjes nga industria, njoftoni këshillin tuaj lokal.

4. PUNA VULLNETARE NË PROJEKTET E RUAJTJES SË LUMENJVE

Grupet arrijnë më shumë sesa individët. Gjithkush sjell aftësi dhe forca të ndryshme në një grup, dhe ju gjithashtu mund të jeni një udhëheqës natyral.

Projekte të tilla si mbjellja e pemëve, stabilizimi i brigjeve dhe heqja e barërave të këqija të dëmshme nga zona bregore ndihmojnë në ruajtjen e lumenjve. Kontrolloni rregulloret e këshillit para çdo aktiviteti dhe kërkoni këshilla profesionale nga agjencitë e burimeve natyrore dhe grupet lokale të mjedisit.

5. TË INFORMOHENI PËR ÇËSHTJET MJEDISORE

Shumë këshilla lokale kanë materiale të shkëlqyera burimore për mbrojtjen dhe ruajtjen e lumenjve. Nëse këshilli juaj nuk ka informacion mbi lumin tuaj, inkurajojini ata ta gjenerojnë ose prodhojnë këtë informacion. Kërkesat tuaja do të stimulojnë vetëdije dhe përgjegjësi më të madhe mjedisore në qeverisjen lokale.

6. BASHKOHUNI ME FUSHATAT E RUAJTJES DHE MBROJTJES SË LUMENJVE

Fushatat që përfshijnë mbulimin media-tik dhe aktivitetin kolektiv (p.sh. punët e restaurimit të lumenjve) ndihmojnë në rritjen e ndërgjegjësimit të publikut për ruajtjen e lumenjve. Banorët që jetojnë pranë lumenjve duhet të jenë veçanërisht të vetëdijshëm për përgjegjësitë e tyre etike. Proveni dhe përfshini shkollat lokale në programe dhe ndihmoni mësuesit të promovojnë ruajtjen e lumenjve në programet shkollore.

7. DHURONI PARA OSE KOHË PËR GRUPE TË DEDIKUARA TË RUAJTJES

Shumica e grupeve të ruajtjes mbështeten te vullnetarët. Ata gjithashtu kanë nevojë për para për të mbështetur fushatat, për të mbajtur zyra dhe për të siguruar materiale për aktivitetet e restaurimit të lumenjve. Cfarëdolloj ndihme sado e vogël, ndihmon dhe është një mënyrë e shkëlqyeshme për të mësuar më shumë rreth çështjeve mjedisore.

8. NDANI NJOHURITË DHE BESIMET TUAJA ETIKE NË RUAJTJEN E LUMENJVE

Shumë nga përmirësimet kryesore në të drejtat e njeriut u konsoliduan nga ndërgjegjësimi i publikut i ndjekur nga miratimi

shoqëror. Të jesh i gatshëm të ndash pikëpamjet e tua mbi vlerat e ruajtjes ndihmon në fuqizimin e të tjerëve që të ndjehen të njëjtën mënyrë. Jini optimist.

9. USHTRONI PRESION NDAJ TË ZGJEDHURVE TUAJ PËR TË VEPRUAR NË FAVOR TË RUAJTJES SË LUMENJVE

Shumë shpesh qytetarët kanë pjesëmarrje të ulët në politikën lokale. Është e drejta dhe detyra jonë të flasim me persona të zgjedhur (nga përfaqësuesit e këshillit të ata kombëtar) dhe t'u kërkojmë atyre të punojnë në favor të mjedisit. Nëse politikanët ndiejnë presion, ka më shumë të ngjarë që të kenë çështje mjedisore në mendje në punën e tyre të përditshme.

10. MENDONI PËR RUAJTJEN E NATYRËS KUR SHKONI TË VOTONI

Në shumicën e vendeve, çështjet mjedisore kanë pak peshë në agjendën politike dhe njerëzit prirën të votojnë për një parti ose për një tjetër duke ndjekur kritere më të përgjithshme. Ne mendojmë se çështjet mjedisore duhet të jenë më thelbësore në debatet politike dhe të përfshihen në ditarin kryesor të grupeve politike. Kjo nuk do të ndodhë nëse ruajtja nuk bëhet një element kryesor kur vendoset se kë të zgjedhësh.

Pika më e rëndësishme është përfshirja aktive. Shpresojmë që të jeni motivuar dhe frymëzuar nga ky udhëzues. Megjithatë ka shumë probleme që kërcënojnë lumenjtë tanë, ka edhe zgjidhje. Të gjitha këto kanë nevojë që ju të përfshiheni. Gjithashtu ka nevojë për një ndryshim në qëndrimet kulturore në mënyrë që të gjithë të pranojnë vlerat e ruajtjes. Ne duhet të përballemi me detyrimet tona etike. Është e drejtë shoqërore që ne ndajmë ujën tonë në mënyrë të barabartë dhe të qëndrueshme me mjedisin dhe përdoruesit e tjerë. Ne duhet t'u kalojmë fëmijëve tanë lumenj po aq të shëndetshëm apo edhe më shumë sesa ata që kemi trashëguar. A jeni të gatshëm ta pranoni këtë sfidë të ruajtjes?

"Në fund të fundit, planeti ynë nuk do të vendoset për atë që kemi ndërtuar, por për atë që ne kemi refuzuar me forcë të shkatërrojmë!"

BIBLIOGRAFIA

1. Barker, L. L et al., K. J. Wahlers, K. W. Watson, and R. J. Kibler. (1987) . *Groups in Process: An Introduction to Small Group Communication*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.
2. Community Change How (not) to Exclude. www.communitychange-ni.org
3. Dundee Partnership Strathmartine Community Engagement Action Plan 2008-2011. www.dundeepartnership.co.uk/content/community-planning-strathmartine
4. Engage East Midlands (2001) Community Participation: A Self-Assessment Toolkit for Partnerships. LPP: Leicester.
5. Gallop, P. (2019) Western Balkans hydropower: Who pays, who profits?
6. Lukensmeyer, C. J., et al. (and L. H. Torres. 2006). *Public Deliberation: A Manager's Guide to Citizen Engagement*. IBM Center for The Business of Government. <http://www.businessof-government.org>
7. Mubondo. J et al. (2020) Social Impacts from Hydropower Plants. CALTUS Institute
8. National Standards for Community Engagement. Communities Scotland, Scottish Executive.
9. Perera. O *et al.* (2020) *Sustainable Asset Valuation of the Kalivaç and Poçem Hydropower Projects, Assessing the environmental, social and economic impacts of energy pathways in Albania*. The International Institute for Sustainable Development
10. Periodic assessment of hydropower projects (2017). FLUVIUS
11. Schiemer. F et al. (2018) The Vjosa in Albania – a riverine ecosystem of European significance. Medieninhaber: Zoologisch-Botanische Gesellschaft in Österreich
12. VOiCE: Visioning Outcomes in Community Engagement <http://www.scdc.org.uk/what/voice/>
13. Yang, K. (2006). “Trust and Citizen Involvement Decisions: Trust in Citizens, Trust in Institutions, and Propensity to Trust. ” *Administration & Society* 38:573-595.
14. Fritz Schiemer, Anton Drescher, Christoph Hauer & Ulrich Schwarz, 2019. “The Vjosa River corridor: a riverine ecosystem of European significance”. *Acta ZooBot Austria* 155, 2018, 1–40
15. Meulenbroek Paul, Egger Gregory, Trautner Jürgen, Drescher Anton, Randl Marlene, Hammerschmied Urban, Wilfling Olivia, Graf Wolfram, 2020. “Baseline survey on biodiversity, potential impacts and Legal framework for Hydropower development at Vjosa river, Albania”
16. Junk W.J., Bayley P.B. & Sparks R.E., 1989: The flood-pulse concept in river floodplain systems. In DODGE D.P. (Ed.), *Proceedings of the International Large River Symposium*, Canadian Special Publication of Fisheries and Aquatic Sciences 106, 110–127.
17. Arthington A.H., Naiman R.J., Mc-

- Clain M.E. & Nilsson C., 2010: Preserving the biodiversity and ecological services of rivers: new challenges and research opportunities. *Freshwater Biology* 55, 1–16.
18. Naiman R.J., Décamps H. & McClain M.E., 2005: *Riparia: Ecology, Conservation and Management of Streamside Communities*. Elsevier, 431 pp.
19. Petts G.E. & Amoros E. (Eds.), 1996: *Fluvial Hydrosystems*. Chapman and Hall, London.
20. Schiemer F., 1999: Conservation of biodiversity in floodplain rivers. *Arch. Hydrobiol. Suppl.* 115 (Large Rivers 15), 423–438.
21. Ulrich Schwarz, Wolfram Graf, Steven Weiss, Manuel Lopes-Lima, 2018. “Eco-Masterplan for Balkan rivers”.
22. Ru H., Li, Y., Sheng, Q., Zhong, L. & Ni, Z., 2020: River damming affects energy flow and food web structure: a case study from a subtropical large river. *Hydrobiologia* 847, 679-695.
23. Gilvear D.J., Greenwood, M.T., Thoms, M.C. & Wood, P.J., 2016: *River science: research and management for the 21st century*. John Wiley & Sons.
24. Poff N.L. & Hart, D.D., 2002: How dams vary and why it matters for the emerging science of dam removal: an ecological classification of dams is needed to characterize how the tremendous variation in the size, operational mode, age, and number of dams in a river basin influences the potential for restoring regulated rivers via dam removal. *BioScience* 52, 659-668.
25. Wohl E., 2019: *Forgotten legacies: Understanding and mitigating historical human alterations of river corridors*. *Water Resources Research* 55, 5181-5201.
26. Graf W.L., 2006: Downstream hydrologic and geomorphic effects of large dams on American rivers. *Geomorphology* 79, 336-360.
27. Schmutz S. & Moog, O., 2018: Dams: ecological impacts and management, *Riverine Ecosystem Management*. Springer, Cham, pp. 111-127.
28. Carvajal-Quintero J.D., Januchowski-Hartley, S.R., Maldonado-Ocampo, J.A., Jézéquel, C., Delgado, J. & Tedesco, P.A., 2017: Damming fragments species’ ranges and heightens extinction risk. *Conservation Letters* 10, 708-716.
29. Dynesius M. & Nilsson, C., 1994: Fragmentation and flow regulation of river systems in the northern third of the world. *Science* 266, 753-762.
30. Liermann C.R., Nilsson, C., Robertson, J. & Ng, R.Y., 2012: Implications of dam obstruction for global freshwater fish diversity. *BioScience* 62, 539-548.
31. Nilsson C., Reidy, C.A., Dynesius, M. & Revenga, C., 2005: Fragmentation and flow regulation of the world’s large river systems. *Science* 308, 405-408.
32. Spase Shumka, Ferdinand Bego, Samir Beqiraj, Anila Papparisto, Lefter Kashta, Aleko Miho, Olsi Nika, Jani Marka & Lulëzim Shuka , 2018. “The Vjosa catchment – a natural heritage”. *Acta ZooBot Austria* 155, 2018, 349–376

UDHËZUES PËR NDËRMARRJEN E FUSHATAVE PËR MBROJTJEN E MJEDISIT
ÇESHTJA VJOSA

This publication
is financially
supported by
MAVA!